

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

## **ФІНАНСИ**

**Методичні рекомендації  
до самостійної роботи студентів  
спеціальностей 051 "Економіка",  
281 "Публічне управління та адміністрування"  
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків  
ХНЕУ ім. С. Кузнеця  
2021**

УДК 336 (07.034)

Ф48

**Укладач С. В. Юшко**

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.

Протокол № 2 від 04.09.2020 р.

*Самостійне електронне текстове мережеве видання*

**Фінанси** [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до са-  
Ф48 мостійної роботи студентів спеціальностей 051 "Економіка", 281 "Пуб-  
лічне управління та адміністрування" першого (бакалаврського)  
рівня / уклад. С. В. Юшко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. –  
83 с.

Наведено тести, завдання для самостійної роботи та методичні реко-  
ментації до їх виконання в аспекті тем і змістових модулів навчальної дис-  
ципліни. Подано перелік необхідної для роботи навчально-методичної та нау-  
кової літератури, інформаційних ресурсів органів державної влади.

Рекомендовано для студентів спеціальностей 051 "Економіка", 281 "Пуб-  
лічне управління та адміністрування" першого (бакалаврського) рівня.

**УДК 336 (07.034)**

© Харківський національний економічний  
університет імені Семена Кузнеця, 2021

## Вступ

Фінанси є складовою частиною практично кожного виду активності, невід'ємною стороною діяльності державних та місцевих органів управління, суб'єктів господарювання реального сектора економіки – юридичних та фізичних осіб, фінансових корпорацій, населення тощо. Фінанси присутні в будь-якому господарському процесі від початку його запровадження і до одержання та використання фінансових ресурсів. Знання у фінансовій сфері потрібні для ухвалення ефективних, зважених та обґрунтованих рішень як пересічними громадянами, так і керівниками підприємств та організацій, державними управлінцями. У зв'язку із цим питання ґрунтовного якісного опанування студентами навчальної дисципліни "Фінанси" набуває особливої актуальності.

Навчальну дисципліну "Фінанси" вивчають згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітнього ступеня "бакалавр" спеціальностей 051 "Економіка", 281 "Публічне управління та адміністрування".

Особливе місце в процесі вивчення навчальної дисципліни посідає самостійна робота студентів – виконання передбачених завдань під методичним керівництвом викладача. Мета самостійної роботи – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації. Запропоновані в підготовленій розробці завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни містять тести та завдання для самостійного виконання (індивідуальні та групові) в аспекті тем і модулів навчальної дисципліни.

Виконання запропонованих завдань сприятиме належному опануванню базових питань навчальної дисципліни, набуттю навичок у практичному використанні здобутих знань, формуванню системи професійних компетентностей, а саме: здатності до ухвалення ефективних рішень у фінансовій сфері шляхом упровадження кращих надбань світової та вітчизняної практики; здатності до оцінювання фінансових результатів діяльності економічних суб'єктів, діагностування тенденцій їхнього подальшого розвитку; здатності до виконання функцій контролю за формуванням і використанням фінансових ресурсів, умінням обґрунтовувати ухвалені рішення в галузі фінансів з посиланням на норми чинного законодавства.

# Змістовий модуль 1

## Теорія фінансів та основи державних фінансів

### Тема 1. Предмет фінансової науки. Сутність та функції фінансів

#### Тести

1. Яка з наведених ознак не характеризує фінанси:
  - а) обмінно-розподільний характер;
  - б) рух вартості між суб'єктами;
  - в) формування доходів і здійснення видатків;
  - г) еквівалентний характер перерозподілу?
  
2. Американська модель фінансових відносин у суспільстві передбачає:
  - а) бюджетну централізацію ВВП на рівні 35 – 45 %;
  - б) бюджетну централізацію ВВП на рівні 50 – 60 %;
  - в) високий рівень соціального забезпечення громадян;
  - г) високий рівень самозабезпечення фізичних і самофінансування юридичних осіб?
  
3. Яке з наведених нижче тверджень є помилковим:
  - а) основним об'єктом фінансових відносин є валовий внутрішній продукт;
  - б) суб'єктами фінансових відносин виступають держава, підприємства та наймані працівники;
  - в) держава у фінансових відносинах може виступати виключно як керуюча структура суспільства;
  - г) національне багатство може виступати об'єктом фінансових відносин?
  
4. Первинний розподіл – це:
  - а) розподіл заново створеної вартості і формування доходів суб'єктів, зайнятих у створенні ВВП;
  - б) створення централізованих фондів;
  - в) використання коштів централізованих фондів;
  - г) формування доходів фізичних осіб, задіяних у бюджетній сфері.

## **Завдання для самостійного виконання**

**Завдання 1.1.** Дослідіть динаміку ВВП України (як основного об'єкта фінансових відносин) за період 2010 р. – останній звітний рік, за який Державна служба статистики оприлюднила інформацію щодо фактичного значення даного показника на офіційному сайті. Задля забезпечення порівнянності показників у динаміці, а також відносно інших країн значення ВВП необхідно подати не лише в національній грошовій одиниці – гривні, а й у перерахунку на дол. США та євро.

### *Методичні рекомендації*

Для виконання завдання необхідно завітати на сайт Державної служби статистики України за посиланням <http://www.ukrstat.gov.ua/> та знайти інформацію про величину ВВП у фактичних цінах відповідного року (шлях до інформації: Головна сторінка сайту / Статистична інформація / Економічна інформація / Національні рахунки / Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах). Фактичні показники ВВП слід відобразити в таблиці та для наочності на рисунку. Перша частина завдання буде виконаною. Для формування показників ВВП у доларовому та євроеквівалентах потрібно завітати на сайт Національного банку України за посиланням <https://bank.gov.ua/> та взяти звідти інформацію про офіційні середньорічні курси гривні до долара США та євро (шлях до інформації: Головна сторінка сайту / Фінансові ринки / Офіційний курс гривні щодо іноземних валют / Офіційний курс гривні до іноземних валют (середній за період)). Надалі шляхом ділення фактичних значень ВВП за відповідний рік на офіційні середньозважені курси гривні щодо кожної з валют визначають еквівалент ВВП у відповідній валюті. Отриману інформацію також відображають у таблиці та на рисунку. Друга частина завдання вважається виконаною. За результатами проведених розрахунків роблять висновки.

**Завдання 1.2.** Порівняйте рівень розвитку України та окремих європейських країн, беручи за основу величину ВВП на душу населення. Розрахунки зробіть за останній звітний рік, за який одночасно є в наявності інформація Державної служби статистики України (щодо України) та Євростату (Eurostat) – статистичної служби Європейського Союзу (щодо країн даного об'єднання).

### Методичні рекомендації

Для виконання поставленого завдання потрібно завітати на сайти Державної служби статистики України та Євростату, отримати звіди необхідну інформацію, обробити її та подати за формою табл. 1.1.

Таблиця 1.1

#### Показники ВВП на душу населення в окремих європейських країнах

Країна	Величина ВВП за останній звітний рік	Чисельність населення країни	ВВП з розрахунку на душу населення
Австрія			
Бельгія			
Болгарія			
Греція			
Данія			
Естонія			
Ірландія			
Іспанія			
Італія			
Кіпр			
Латвія			
Литва			
Люксембург			
Мальта			
Нідерланди			
Німеччина			
Польща			
Португалія			
Румунія			
Словаччина			
Словенія			
Угорщина			
Фінляндія			
Франція			
Хорватія			
Чехія			
Швеція			
Євросоюз 15 країн (1995 – 2004 рр.)			
Євросоюз 27 країн (з 2020 р)			

Кожний студент академічної групи бере для дослідження Україну, одну з країн Європейського союзу згідно з переліком у табл. 1.1 (за погодженням з провідним викладачем) та усереднені показники Євросоюзу у складі 15 країн та 27 країн.

ВВП на душу населення розраховують шляхом ділення фактичної величини ВВП (у євро) на чисельність населення. На першому етапі потрібно виконати розрахунки щодо України. Інформацією про величину ВВП України в євро студенти володіють після виконання завдання 1.1. Інформацію про чисельність населення беруть на сайті Державної служби статистики України за посиланням: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. Шлях до інформації: Головна сторінка сайту / Статистична інформація / Демографічна та соціальна статистика / Населення та міграція / Річні дані / Населення. Діленням першого показника на другий визначають величину ВВП на душу населення.

На другому етапі потрібно виконати розрахунки щодо обраної країни Євросоюзу, Євросоюзу у складі 15 країн та 27 країн. Інформацію беруть з Євростату за посиланням: <https://ec.europa.eu/eurostat>. Окремо знаходять інформацію про величину ВВП у фактичних цінах у перерахунку на євро (шлях до інформації: Eurostat Home / Data / Statistics A – Z / Gross domestic product (GDP)), окремо – щодо чисельності населення (шлях до інформації: Eurostat Home / Data / Statistics A – Z / Demography / Demography and migration / Population). Діленням першого показника на другий визначають величину ВВП на душу населення.

Результати розрахунків подають у таблиці та на рисунку. За результатами проведених розрахунків роблять висновки.

**Завдання 1.3.** Визначте обсяги бюджетів розширеного уряду окремих європейських країн. Для забезпечення порівнянності даних представте отримані значення у розрахунку на душу населення.

#### *Методичні рекомендації*

Кожний студент академічної групи бере для дослідження країну Європейського союзу, на прикладі якої ним було виконане завдання 1.2, та усереднені показники Євросоюзу у складі 15 країн та 27 країн.

На першому етапі для виконання поставленого завдання потрібно завітати на сайт Євростату за посиланням: <https://ec.europa.eu/eurostat>.

Шлях до інформації про доходи бюджетів розширеного уряду в перерахунку на євро: Eurostat Home / Data / Statistics A – Z / Government finance statistics / Annual Government finance statistics / Government revenue, expenditure and main aggregates).

Для визначення величини доходів бюджету розширеного уряду з розрахунку на душу населення (2 етап роботи) потрібно обчислений на першому етапі показник розділити на чисельність населення відповідної країни (країн у складі Євро 15, Євро 27), яку було визначено при виконанні завдання 1.2.

Після проведення розрахунків необхідно порівняти отримані кожним окремим студентом результати (щодо кожної окремої країни) з результатами інших студентів та зробити висновки.

**Завдання 1.4.** Визначте рівень централізації ВВП у доходах бюджету розширеного уряду окремих європейських країн. Зробіть висновки.

#### *Методичні рекомендації*

Кожний студент академічної групи бере для дослідження країну Європейського союзу, на прикладі якої ним було виконані завдання 1.2 та 1.3, та усереднені показники Євросоюзу у складі 15 країн та 27 країн.

Рівень централізації ВВП у доходах бюджету розширеного уряду обчислюється як частка величини доходів бюджету розширеного уряду та ВВП. Названі часткові показники були визначені студентами під час виконання завдань 1.2 та 1.3.

Після проведення розрахунків необхідно порівняти отримані кожним окремим студентом результати (щодо кожної окремої країни) з результатами інших студентів та зробити висновки.

## **Тема 2. Фінансова система та фінансова політика держави**

### **Тести**

1. За внутрішньою будовою фінансова система – це:

а) сукупність фінансових органів і інститутів, що здійснюють управління фінансами в державі;

б) сукупність відносно відокремлених взаємопов'язаних фінансових відносин, які відображають специфічні форми та методи розподілу і перерозподілу ВВП;

в) конкретні види фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні підприємств і організацій;

г) сукупність фінансових органів і інститутів, що здійснюють управління грошовими потоками.

2. Яке з поданих нижче тверджень є помилковим:

а) дискреційна фінансова політика є політикою "вбудованих стабілізаторів";

б) емісійна політика є складовою кредитно-грошової політики;

в) процентна й інвестиційна політика є складовими кредитної політики;

г) недискреційна політика базується на припущенні, що податкова система має властивість автоматично впливати на економічний цикл?

3. До завдань Державної казначейської служби України належать:

а) погодження обсягів та умов здійснення місцевих запозичень;

б) погашення та обслуговування за дорученням Міністерства фінансів державного боргу;

в) визначення розмірів фінансових нормативів бюджетної забезпеченості;

г) контроль за дотриманням платниками податків термінів сплати обов'язкових платежів до бюджету.

4. Базовою сферою фінансової системи є:

а) міжнародні фінанси;

б) фінанси суб'єктів господарювання;

в) фінансовий ринок;

г) державні фінанси.

### **Завдання для самостійного виконання**

**Завдання 2.1.** На підставі офіційних джерел інформації знайдіть та подайте в динаміці за останні два роки значення представлених у табл. 2.1 показників. Прослідкуйте зв'язок між окремими показниками.

**Розміри основних соціальних гарантій  
та показників номінальної і реальної заробітної плати**

Показники	Роки		Джерело інформації*
	20__	20__	
Середньомісячна заробітна плата по економіці (у розрахунку на одного штатного працівника), грн			
Реальна заробітна плата до попереднього року, %			
Мінімальна заробітна плата станом на 1 січня, грн			
Прожитковий мінімум для працездатних осіб станом на 1 січня, грн			
Прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність, станом на 1 січня, грн			
Посадовий оклад (тарифна ставка) працівника 1 тарифного розряду Єдиної тарифної сітки			
Мінімальна пенсія за віком			
Мінімальний розмір допомоги у зв'язку з безробіттям для осіб зазначених у частині другій ст. 22 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття"			
Мінімальний розмір допомоги у зв'язку з безробіттям для осіб зазначених у частині першій ст. 22 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття"			

\* Із зазначенням статті, пункту нормативного документа (шляху, за яким було знайдено інформацію на відповідному сайті).

*Методичні рекомендації*

Для виконання поставленого завдання потрібно скористатися такими джерелами інформації:

сайтом Державної служби статистики України за посиланням <http://www.ukrstat.gov.ua> (для з'ясування середньомісячної заробітної плати по економіці (у розрахунку на одного штатного працівника) та індексу реальної заробітної плати до попереднього року);

Законом України "Про державний бюджет" на відповідний рік (для визначення показників мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму);

Постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 р. № 1298 "Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки

розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери" (для визначення посадового окладу (тарифної ставки) працівника 1 тарифного розряду Єдиної тарифної сітки);

Законом України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" № 1058-IV від 9 липня 2003 р. та Закону України "Про державний бюджет" на відповідний рік (для визначення розміру мінімальної пенсії за віком);

Постановами Правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, якими визначено мінімальний розмір допомоги по безробіттю.

Пошук інформації з нормативних джерел рекомендується здійснювати на сайті <https://zakon.rada.gov.ua/>.

**Завдання 2.2.** На підставі офіційних джерел інформації знайдіть планові та фактичні показники:

- а) доходів Зведеного бюджету України;
- б) доходів бюджету Пенсійного фонду України;
- в) доходів бюджету Фонду соціального страхування;
- г) доходів бюджету Фонду соціального страхування на випадок безробіття;
- д) державного боргу на кінець звітного періоду.

Інформацію слід подати за останній звітний рік, за яким відповідні показники оприлюднено на офіційних сайтах чи затверджено нормативними документами.

### *Методичні рекомендації*

Для виконання поставленого завдання потрібно скористатися такими джерелами інформації:

1. Офіційним веб-сайтом Державної казначейської служби України за посиланням: <http://treasury.gov.ua> (для виконання пунктів а) та д) завдання);

2. Звітом про виконання бюджету Пенсійного фонду України, затвердженим Постановою правління Пенсійного фонду України (інформацію оприлюднюють на сайті Пенсійного фонду України за посиланням <https://www.pfu.gov.ua/> (для виконання пункту б) завдання);

3. Постановою Правління фонду соціального страхування України "Про затвердження Звіту про виконання бюджету Фонду соціального страхування України" (для виконання пункту в) завдання);

4. Постановою Правління фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття "Про затвердження Звіту про виконання бюджету Фонду соціального страхування України на випадок безробіття" (для виконання пункту г) завдання).

**Завдання 2.3.** З метою ознайомлення з організаційним складом фінансової системи України підготуйте групові презентації за однією з таких тем:

1. Міністерство фінансів України.
2. Державна казначейська служба України.
3. Рахункова палата.
4. Державна податкова служба України.
5. Державна митна служба України.
6. Державна аудиторська служба України.
7. Пенсійний фонд України.
8. Національний банк України.
9. Національна комісія із цінних паперів та фондового ринку.

#### *Методичні рекомендації*

Для виконання завдання студенти розбиваються на групи (по 2 – 4 особи) та готують презентацію в програмному забезпеченні Microsoft PowerPoint за однією із запропонованих тем (за погодженням із провідним викладачем). Обов'язковою інформацією, яка має знайти відображення у презентації, є: завдання та функції відповідного органу, його організаційна структура, територіальні органи. Необхідним є опрацювання з подальшим посиланням на нормативні документи, якими врегульовано діяльність зазначених органів:

Положення про Міністерство фінансів України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375;

Положення про Державну казначейську службу України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 215; Закону України "Про рахункову палату" № 576-VIII від 2 липня 2015 р.;

Положення про Державну податкову службу України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227;

Положення про Державну митну службу України затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227;

Положення про Державну аудиторську службу України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43;

Положення про Пенсійний фонд України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 р. № 280;

Закону України "Про національний банк України" № 679-XIV від 20 травня 1999 р.

Положення про Національну комісію із цінних паперів та фондового ринку, затверджене Указом Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1063/2011.

Студентам доцільно завітати на офіційні сайти фінансових органів та інститутів для ознайомлення з базовими засадами та основними показниками їх діяльності (табл. 2.2.)

Таблиця 2.2

### Органи влади та фінансові інститути

Назва органу влади (фінансового інституту)	Офіційний сайт
Міністерство фінансів України	<a href="https://mof.gov.ua">https://mof.gov.ua</a>
Державна казначейська служба України	<a href="https://www.treasury.gov.ua">https://www.treasury.gov.ua</a>
Рахункова палата	<a href="https://rp.gov.ua">https://rp.gov.ua</a>
Державна податкова служба України	<a href="https://tax.gov.ua">https://tax.gov.ua</a>
Державна митна служба України	<a href="https://customs.gov.ua">https://customs.gov.ua</a>
Державна аудиторська служба України	<a href="http://www.dkrs.gov.ua">http://www.dkrs.gov.ua</a>
Пенсійний фонд України	<a href="https://www.pfu.gov.ua">https://www.pfu.gov.ua</a>
Національний банк України	<a href="https://bank.gov.ua">https://bank.gov.ua</a>
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	<a href="https://www.nssmc.gov.ua">https://www.nssmc.gov.ua</a>

**Завдання 2.4.** Ознайомтеся з контрольними заходами органів бюджетного та податкового контролю (Рахункової палати; Державної казначейської служби України; Державної аудиторської служби України; Державної податкової служби України за дотриманням бюджетного і податкового законодавства. Проаналізуйте виявлені порушення та заходи, ужиті щодо

порушників, назвіть обсяги незаконно використаних коштів і суми, повернуті контролюючими органами до бюджету.

### *Методичні рекомендації*

Для виконання завдання студенти розбиваються на групи (по 4 – 6 осіб) та готують доповідь щодо контрольних заходів одного із чотирьох, визначених вище, контролюючих органів (за погодженням із провідним викладачем).

Підготовка доповідей, відповідно до поставлених перед студентами завдань, потребує виконання якісної пошукової роботи на офіційних сайтах державних органів (табл. 2.2) та в наукових періодичних журналах. Описуючи контрольні заходи, ужиті Рахунковою палатою, доцільно ознайомитися з офіційними повідомленнями, прес-релізами, бюлетенями цього органу. Варто звернути увагу на виявлені Рахунковою палатою недоліки під час формування дохідної частини Державного бюджету України, фінансування видатків та здійснення операцій кредитування, недоліки та порушення, допущені в ході фінансування бюджетного дефіциту, формування та обслуговування державного та гарантованого державою боргу, порушення при розподілі і використанні міжбюджетних трансфертів тощо.

Досліджуючи показники контрольної роботи Державної казначейської служби України, необхідно розглянути підсумки здійсненого попереднього та поточного контролю працівниками органів Державної казначейської служби України, результати застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства, в тому числі кількість зроблених попереджень, інформацію про найбільш суттєві запобігання порушенням бюджетного законодавства під час обслуговування коштів Державного й місцевих бюджетів, відомості щодо усунутих правопорушень тощо.

Розглядаючи результати контрольної діяльності Державної аудиторської служби України, необхідно дослідити інформацію, наведену в аналітичних і статистичних звітах цього контролюючого органу, зокрема з'ясувати кількість ужитих контрольних заходів за їхніми видами, кількість та обсяги виявлених фінансових порушень, проаналізувати заходи, ужиті за результатами перевірок із виокремленням кількості осіб, притягнутих до адміністративної, дисциплінарної та кримінальної відповідальності, ознайомитися з інформацією про стан усунення фінансових порушень, розглянути конкретні приклади порушень фінансово-бюджетної дисципліни окремими установами та організаціями тощо.

Вивчаючи результати контрольної діяльності Державної податкової служби України, необхідно звернути увагу на кількість здійснених виїзних та камеральних перевірок фахівцями служби, проведені донарахування сум обов'язкових платежів загалом і за окремими податками та зборами, застосовані штрафні санкції до порушників податкового законодавства, ознайомитися з динамікою прострочених платежів до бюджету, в тому числі за основними бюджетоформувальними податками, розглянути результати ужитих заходів із боротьби з податковими шахрайствами тощо.

**Завдання 2.5.** Охарактеризуйте організаційну структуру фінансової системи та визначте, на який орган влади покладено такі повноваження:

1) контроль на предмет відповідності бюджетного запиту Бюджетній декларації;

2) контроль за станом Державного боргу і гарантованого державою боргу, порядком утворення, обслуговування та погашення таких боргів;

3) контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу щодо місцевих бюджетів;

4) контроль за відповідністю бюджетному законодавству кошторисів бюджетних установ, що фінансують із бюджетів нижчого рівня;

5) контроль за відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету;

6) контроль за досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів;

7) контроль за станом і достовірністю бухгалтерського обліку та фінансової звітності розпорядників бюджетних коштів;

8) внутрішній контроль за повнотою надходжень, узяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та отримувачами бюджетних коштів;

9) контроль у процесі використання кредитів (позик), що залучає держава від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій;

10) контроль за цільовим та ефективним використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), залучених державою до спеціального фонду Державного бюджету України;

11) контроль за виконанням плану заходів з приведення загального обсягу Державного боргу та гарантованого державою боргу до встановлених чинним законодавством вимог;

- 12) контроль за цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії;
- 13) контроль за відповідністю платежів узятим бюджетним зобов'язанням та відповідним бюджетним асигнуванням;
- 14) контроль за відповідністю бюджетному законодавству показників затверджених бюджетів нижчого рівня;
- 15) контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу щодо Державного бюджету України;
- 16) контроль за дотриманням граничного обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу;
- 17) контроль за відповідністю законопроектів, інших нормативно-правових актів законодавству, що регулює бюджетні відносини;
- 18) контроль за цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів розпорядниками бюджетних коштів;
- 19) контроль за дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного та місцевих бюджетів;
- 20) контроль за дотриманням правил за операціями з бюджетними коштами в іноземній валюті;
- 21) контроль у процесі внесення змін до закону про Державний бюджет України;
- 22) контроль за виконанням рішення про місцевий бюджет;
- 23) внутрішній контроль за ефективним, результативним і цільовим використанням бюджетних коштів розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та отримувачами бюджетних коштів;
- 24) контроль за відповідністю бюджетному законодавству розпису бюджетів нижчого рівня;
- 25) контроль за веденням бухгалтерського обліку надходжень і витрат Державного й місцевих бюджетів, складенням і поданням розпорядниками та отримувачами бюджетних коштів фінансової та бюджетної звітності;
- 26) контроль у процесі розгляду проекту та ухвалення закону про Державний бюджет України;
- 27) контроль за дефіцитом (профіцитом) Державного бюджету України та джерелами фінансування Державного бюджету України;
- 28) контроль за дотриманням розпорядниками та отримувачами бюджетних коштів, іншими клієнтами вимог чинного законодавства у сфері

закупівель щодо наявності, відповідності та правильності оформлення документів;

29) контроль за достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників;

30) контроль у процесі розгляду річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України.

### *Методичні рекомендації*

Під час виконання роботи слід керуватися знаннями, отриманими під час виконання завдань 2.3 та 2.4. Слід звернути уваги, що у переліку поданих в умові завдання функцій окремі з них закріплені також за Верховною Радою України, місцевими радами, головними розпорядниками бюджетних коштів, місцевими державні адміністраціями та виконавчими органами місцевих рад. Під час захисту результатів роботи студент має бути готовим послатися на нормативний документ, яким визначені відповідні повноваження органів влади чи фінансових інститутів.

## **Тема 3. Податки. Податкова система**

### **Тести**

1. Які з наведених нижче операцій не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість:

а) операції з передачі майна у відповідальне зберігання та в лізинг (оренду), крім передачі у фінансовий лізинг;

б) операції з постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України;

в) операції з ввезення товарів на митну територію України;

г) операції з постачання послуг із міжнародних перевезень пасажирів та вантажів автомобільним та авіаційним транспортом?

2. Податок на майно складається із:

а) податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та транспортного податку;

б) податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плати за землю та транспортного податку;

в) податку на рухоме майно та податку на нерухоме майно;

г) податку на рухоме майно, податку на нерухоме майно та земельного податку.

3. До загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку на доходи фізичних осіб не включають:

а) суми винагород та інших виплат, нарахованих (виплачених) платнику податку відповідно до умов цивільно-правового договору;

б) дохід від надання майна в лізинг, оренду або суборенду;

в) дохід, отриманий платником податку як додаткове благо у вигляді суми безповоротної фінансової допомоги (крім суми процентів умовно нарахованих на таку допомогу);

г) суми допомоги по вагітності та пологах.

4. До місцевих податків належить:

а) податок на доходи фізичних осіб;

б) екологічний податок;

в) єдиний податок;

г) акцизний податок.

### **Завдання для самостійного виконання**

**Завдання 3.1.** Ознайомтеся з елементами податків. Охарактеризуйте кожний із таких елементів щодо обраного податку чи збору відповідно до поданого переліку обов'язкових платежів:

податок на прибуток підприємств;

податок на доходи фізичних осіб;

військовий збір;

податок на додану вартість;

акцизний податок;

екологічний податок;

рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин;

рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин;

рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України;

рентна плата за спеціальне використання води;

рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів;

рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України.

мити;

податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;

транспортний податок;

плата за землю;

єдиний податок;

збір за місця для паркування транспортних засобів;

туристичний збір.

### *Методичні рекомендації*

Перелік обов'язкових елементів податків встановлений ст. 7 Податкового кодексу України, а їхня характеристика дана у ст. 22 – 35 Податкового кодексу України.

Основна частина завдання (характеристика елементів податку за обраним платежем) виконується групами у складі двох студентів. Податок для дослідження студенти обирають за погодженням з провідним викладачем. Результати виконаної роботи подають у формі презентації, захист якої проводять на практичному занятті.

**Завдання 3.2.** На підставі інформації, отриманої на лекції, самостійного опрацювання літературних джерел необхідно дослідити порядок та умови сплати податків суб'єктами підприємництва з використанням загальної та спрощеної систем оподаткування, визначити переваги та недоліки кожної із систем, набути навичок прийняття рішень про обрання доцільної для конкретного суб'єкта системи оподаткування.

### *Методичні рекомендації*

Для виконання поставленого завдання студентів розподіляють на п'ять груп та пропонують їм підготувати презентації за такими питаннями:

- 1) Загальна система оподаткування для юридичних осіб;
- 2) Спрощена система оподаткування для юридичних осіб (крім сільгоспвиробників);
- 3) Загальна система оподаткування для фізичних осіб-підприємців;
- 4) Спрощена система оподаткування для фізичних осіб-підприємців;
- 5) Спрощена система оподаткування для сільськогосподарських товаровиробників.

Під час формування презентацій доцільно опрацювати також наукові праці за позиціями 10 – 13, 28 списку літератури.

**Завдання 3.3.** Складіть податкові календарі в частині термінів подання податкової звітності для платників податків за варіантами, поданими в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Варіанти для виконання завдання**

Варіант завдання	Податковий період	Форма підприємства	Обрана система оподаткування	Наявність працівників
1	місяць	юридична особа	загальна	є
2	квартал			
3	рік			
4	місяць		спрощена у 3 групі платників єдиного податку	
5	квартал			
6	рік			
7	місяць		спрощена у 4 групі платників єдиного податку	
8	квартал			
9	рік			
10	місяць	фізична особа – підприємець	загальна	немає
11	квартал			
12	рік			
13	місяць		спрощена у 1 групі платників єдиного податку	є
14	квартал			
15	рік			
16	місяць		спрощена у 1 групі платників єдиного податку	немає*
17	квартал			
18	рік			
19	місяць		спрощена у 2 групі платників єдиного податку	немає
20	квартал			
21	рік			
22	місяць			є
23	квартал			
24	рік			
25	місяць		спрощена у 3 групі платників єдиного податку	немає
26	квартал			
27	рік			
28	місяць	є		
29	квартал			
30	рік			

\* Згідно з нормами Податкового кодексу суб'єкти спрощеної системи оподаткування – платники єдиного податку у складі першої групи не мають права використовувати працю найманих осіб.

### Методичні рекомендації

Складання податкових календарів здійснюють шляхом детального та уважного опрацювання норм Податкового кодексу України. Завдання виконують одноосібно або студентськими колективами у складі двох учасників. Податковий календар складають на місяць (квартал, рік), наступний за місяцем (кварталом, роком), в якому студенти приступають до виконання даного завдання відповідно до чинних на момент дослідження норм податкового законодавства. Варіант завдання студенти обирають за погодженням з провідним викладачем. Перелік податків та зборів, які мають знайти відображення у податковому календарі, визначається формою підприємництва та обраною системою оподаткування. Виключний перелік обов'язкових платежів названий у завданні 3.1. Форма податкового календаря представлена в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Податковий календар на \_\_\_\_\_ (місяць, квартал, рік) 20\_\_ р.  
для \_\_\_\_\_**

Назва податку	Граничний термін подання декларації (податкового розрахунку)	Посилання на розділ, главу, статтю, пункт нормативного документа
...		
...		

**Завдання 3.4.** Складіть податкові календарі в частині термінів сплати обов'язкових платежів для платників податків за варіантами, поданими в табл. 3.1.

### Методичні рекомендації

Складання податкових календарів (у частині окреслення термінів сплати обов'язкових платежів) здійснюють шляхом детального та уважного опрацювання норм Податкового кодексу України. Завдання виконують одноосібно або студентськими колективами у складі двох учасників. Податковий календар складають на місяць (квартал, рік), наступний за місяцем (кварталом, роком), в якому студенти приступають до виконання даного завдання відповідно до чинних на момент дослідження норм податкового законодавства. Варіант завдання має відповідати варіантові,

за яким студентами було виконане завдання 3.3. Перелік податків та зборів, які мають знайти відображення в податковому календарі, визначається формою підприємництва та обраною системою оподаткування. Виключний перелік обов'язкових платежів названий у завданні 3.1. Форма податкового календаря представлена в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

**Податковий календар на \_\_\_\_\_ (місяць, квартал, рік) 20\_\_ р.  
для \_\_\_\_\_**

Назва податку	Граничний термін сплати податку	Посилання на розділ, главу, статтю, пункт нормативного документа
...		
...		

## **Тема 4. Бюджет. Бюджетна система**

### **Тести**

1. Базова дотація для районного у області бюджету:
  - а) визначається величиною індексу його податкоспроможності;
  - б) надається з обласного бюджету;
  - в) використовується як інструмент вертикального вирівнювання його податкоспроможності;
  - г) спрямовується на реалізацію заходів із оптимізації мережі закладів охорони здоров'я.
  
2. Джерелом фінансування дефіциту загального фонду місцевого бюджету можуть (може) бути:
  - а) надходження від продажу цінних паперів;
  - б) надходження коштів від місцевих запозичень;
  - в) вільний залишок бюджетних коштів;
  - г) невикористані залишки власних надходжень бюджетних установ.
  
3. Кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України "Про Національний банк України" є складовою:
  - а) неподаткових надходжень Державного бюджету;
  - б) офіційних трансфертів у складі доходів Державного бюджету;

- в) податкових надходжень Державного бюджету;
- г) цільових фондів Державного бюджету.

4. Захищеними видатками бюджету визнаються:

- а) видатки бюджету, обсяг яких не може змінюватися під час здійснення скорочення затверджених бюджетних призначень;
- б) видатки загального фонду бюджету, обсяг яких не може змінюватися під час здійснення скорочення затверджених бюджетних призначень;
- в) видатки спеціального фонду бюджету, обсяг яких не може змінюватися під час здійснення скорочення затверджених бюджетних призначень;
- г) видатки бюджету, які включаються до бюджету без деталізації.

### **Завдання для самостійного виконання**

**Завдання 4.1.** Дослідіть динаміку планових доходів Державного бюджету України на прикладі окремої складової доходів із використанням планових показників бюджету за останній трирічний період за поданим переліком:

1. Ввізне мито.
2. Кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України "Про Національний банк України".
3. Рентна плата за спеціальне використання води.
4. Податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів.
5. Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України.
6. Рентна плата за користування надрами для видобування природного газу.
7. Податок і збір на доходи фізичних осіб.
8. Виконавчий збір.
9. Збір під час набуття права власності на легкові автомобілі.
10. Кошти від продажу землі.
11. Кошти від реалізації скарбів, майна, одержаного державою в порядку спадкування чи дарування, безхазяйного майна, знахідок, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі.
12. Плата за надання державних гарантій та кредитів (позик), залучених державою.

13. Екологічний податок.
14. Судовий збір і надходження від звернення застави в дохід держави.
15. Рентна плата за користування надрами для видобування нафти.
16. Податок на прибуток підприємств.
17. Надходження до Фонду соціального захисту інвалідів.
18. Податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг).
19. Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції).
20. Рентна плата за користування надрами для видобування бурштину.
21. Рентна плата за транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України.
22. Кошти, отримані за вчинення консульських дій.
23. Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення.
24. Вивізне мито.
25. Надходження від реалізації матеріальних цінностей державного резерву.
26. Частина чистого прибутку (доходу) державних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна власність.
27. Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції).
28. Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном.
29. Рентна плата за транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами територією України.
30. Єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через Державний кордон України.

Проаналізуйте такі показники:

- 1) абсолютне значення певної статті дохідної частини Державного бюджету України за три останніх роки, тис. грн;

- 2) частку зазначеної статті у складі відповідної підгрупи надходжень за три останніх роки, %;
- 3) частку зазначеної статті у складі відповідної групи надходжень за три останніх роки, %;
- 4) частку зазначеної статті у складі загальної суми доходів Державного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів), %;
- 5) частку зазначеної статті у складі загальної суми доходів Державного бюджету (з урахуванням міжбюджетних трансфертів), %;
- 6) частку зазначеної статті у ВВП, %;
- 7) ланцюговий темп зростання зазначеної статті дохідної частини Державного бюджету, %;
- 8) базисний темп зростання зазначеної статті дохідної частини Державного бюджету, %;
- 9) частку зазначеної статті дохідної частини Державного бюджету, що зараховується до загального фонду Державного бюджету, %;
- 10) частку зазначеної статті дохідної частини Державного бюджету, що зараховується до спеціального фонду державного бюджету, %.

#### *Методичні рекомендації*

Завдання потрібно виконати за індивідуальним варіантом, який погоджується з провідним викладачем (за загальним правилом номер варіанта відповідає номеру студента за списком у журналі викладача). Завдання виконують з використанням даних додатка 1 до Закону України "Про Державний бюджет України". Результати дослідження подають у табличній (за формою табл. 4.1) та текстовій формі. Розрахунки доповнюють висновками та коментарями.

Таблиця 4.1

#### **Динаміка планових надходжень до Державного бюджету**

Показники	20__ р.	20__ р.	20__ р.
Вихідні дані:			
...			
Розрахункові показники:			
...			

**Завдання 4.2.** Визначте планові видатки Державного бюджету України на прикладі окремого головного розпорядника бюджетних коштів (за поданим переліком) з використанням планових показників останнього з ухвалених Верховною Радою України Закону про Державний бюджет України:

1. Апарат Верховної Ради України.
2. Державне управління справами.
3. Міністерство внутрішніх справ України.
4. Міністерство інфраструктури України.
5. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.
6. Міністерство закордонних справ України.
7. Міністерство культури України.
8. Міністерство оборони України.
9. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України.
10. Міністерство охорони здоров'я України.
11. Міністерство молоді та спорту України.
12. Міністерство аграрної політики та продовольства України.
13. Міністерство екології та природних ресурсів України.
14. Державне агентство автомобільних доріг України.
15. Міністерство фінансів України.
16. Міністерство юстиції України.
17. Антимонопольний комітет України.
18. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.
19. Державне космічне агентство України.
20. Рада національної безпеки і оборони України.
21. Рахункова палата.
22. Міністерство соціальної політики.
23. Служба безпеки України.
24. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення.
25. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.
26. Державне бюро розслідувань.
27. Національна академія правових наук України.
28. Центральна виборча комісія.
29. Харківська обласна державна адміністрація.
30. Одеська обласна державна адміністрація.

Проаналізуйте такі показники:

- 1) суму видатків на відповідне відомство з Державного бюджету, тис. грн;
- 2) обсяги надання кредитів відповідному відомству (повернення кредитів відповідним відомством), тис. грн;
- 3) частку видатків відповідного відомства у загальній сумі видатків Державного бюджету, %;
- 4) частку видатків загального фонду в загальній сумі видатків відповідного відомства, %;
- 5) частку видатків спеціального фонду в загальній сумі видатків відповідного відомства, %;
- 6) частку видатків споживання в загальній сумі видатків відповідного відомства, %;
- 7) частку видатків розвитку в загальній сумі видатків відповідного відомства, %;
- 8) частку видатків відповідного відомства у ВВП, %.
- 9) частку кредитів, наданих відповідному відомству в загальній сумі наданих із Державного бюджету кредитів, %;
- 10) частку кредитів, повернутих відповідним відомством у загальній сумі повернутих до Державного бюджету кредитів, %.

Додатково визначте:

- а) бюджетні програми, які реалізуються відповідним головним розпорядником бюджетних коштів у розрізі відповідальних виконавців;
- б) видатки на відповідне відомство у розрізі складових функціональної класифікації видатків.

### *Методичні рекомендації*

Завдання потрібно виконати за індивідуальним варіантом, який погоджується з провідним викладачем (за загальним правилом номер варіанта відповідає номеру студента за списком у журналі викладача).

Завдання виконують з використанням даних додатків 3 і 4 до Закону України "Про Державний бюджет України". Результати дослідження подають у кількох таблицях та текстовій формі.

Планові показників видатків і кредитування наводять за формою табл. 4.2.

**Аналіз планових показників видатків і кредитування  
з Державного бюджету щодо \_\_\_\_\_**

Показники	20__ р.
Вихідні дані:	
...	
Розрахункові показники:	
...	

Програми і заходи, заплановані для реалізації відповідним головним розпорядником бюджетних коштів за їх кількістю та обсягами фінансування у розрізі відповідальних виконавців у структурі головного розпорядника бюджетних коштів подають за формою табл. 4.3.

Таблиця 4.3

**Перелік програм, запланованих для реалізації**

Відповідальний виконавець у структурі головного розпорядника коштів	Загальні видатки, тис. грн	Кількість бюджетних програм	Основні програми та їх частка в загальній сумі видатків відповідального виконавця	Частка відповідального виконавця у загальній сумі видатків головного розпорядника коштів, %
..	...	...	...	...

Планові видатки на відповідне відомство у розрізі складових функціональної класифікації видатків подають за формою табл. 4.4.

Таблиця 4.4

**Планові видатки на \_\_\_\_\_  
у розрізі складових функціональної класифікації видатків**

Коди функціональної класифікації	Сума, тис. грн	% до підсумку
1	2	3
0100 Загальнодержавні функції		
0200 Оборона		

1	2	3
0200 Оборона		
0300 Громадський порядок, безпека та судова влада		
0400 Економічна діяльність		
0500 Охорона навколишнього природного середовища		
0600 Житлово-комунальне господарство		
0700 Охорона здоров'я		
0800 Духовний та фізичний розвиток		
0900 Освіта		
1000 Соціальний захист та соціальне забезпечення		
<b>Разом</b>		<b>100,0</b>

Виконані розрахунки доповнюють висновками та коментарями.

**Завдання 4.3.** Проаналізуйте планові показники міжбюджетних трансфертів Державного бюджету України на прикладі окремої адміністративно-територіальної одиниці (за поданим переліком) з використанням планових показників останнього з ухвалених Верховною Радою України Закону про Державний бюджет України:

1. Волинська область.
2. Дніпропетровська область.
3. Житомирська область.
4. Запорізька область.
5. Закарпатська область.
6. Київська область.
7. Івано-Франківська область.
8. Одеська область.
9. Кіровоградська область.
10. Полтавська область.
11. Миколаївська область.
12. м. Бориспіль.
13. Рівненська область.
14. м. Вінниця.
15. Сумська область.
16. м. Дніпро.

17. Тернопільська область.
18. м. Луцьк.
19. Харківська область.
20. м. Львів.
21. Херсонська область.
22. м. Обухів.
23. Хмельницька область.
24. м. Полтава.
25. Черкаська область.
26. м. Рівне.
27. Чернівецька область.
28. м. Славутич.
29. Чернігівська область.
30. м. Харків.

Визначте та проаналізуйте такі показники:

- 1) величину базової (реверсної) дотації бюджету, тис. грн;
- 2) частку базової дотації відповідному місцевому бюджету в загальній сумі базової дотації, % (частку реверсної дотації з відповідного місцевого бюджету у загальній сумі реверсної дотації, %);
- 3) суму інших дотацій та додаткових дотацій із Державного бюджету для відповідного місцевого бюджету, тис. грн;
- 4) частку інших дотацій та додаткових дотацій із Державного бюджету для відповідного місцевого бюджету у загальній сумі інших дотацій та додаткових дотацій з державного бюджету, тис. грн;
- 5) загальну суму субвенцій із загального фонду Державного бюджету для відповідного місцевого бюджету, тис. грн;
- 6) частку субвенцій із загального фонду Державного бюджету для відповідного місцевого бюджету в загальній сумі субвенцій із загального фонду Державного бюджету, %;
- 7) загальну суму субвенцій зі спеціального фонду Державного бюджету для відповідного місцевого бюджету, тис. грн;
- 8) частку субвенцій зі спеціального фонду Державного бюджету для відповідного місцевого бюджету в загальній сумі субвенцій зі спеціального фонду Державного бюджету, %;
- 9) частку міжбюджетних трансфертів у доходах відповідного місцевого бюджету, %;

10) частку базової дотації у доходах відповідного місцевого бюджету, %;

11) частку реверсної дотації з відповідного місцевого бюджету у формуванні доходів Державного бюджету, %;

12) назвіть 5 – 6 найбільш значущих трансфертів з Державного бюджету в дохідній частині місцевого бюджету та їх частку в загальній сумі трансфертів з Державного бюджету для відповідного місцевого бюджету.

### *Методичні рекомендації*

Завдання потрібно виконати за індивідуальним варіантом, який погоджується з провідним викладачем (за загальним правилом номер варіанта відповідає номеру студента за списком у журналі викладача). Завдання виконують з використанням даних додатків 6 і 7 до Закону України "Про Державний бюджет України". Результати дослідження подають у табличній (за формою табл. 4.5) та текстовій формі. Розрахунки доповнюють висновками та коментарями.

Таблиця 4.5

### **Аналіз планових показників міжбюджетних трансфертів бюджету**

Показники	20__ р.
Вихідні дані:	
...	
Розрахункові показники:	
...	

**Завдання 4.4.** Встановіть пропорції розмежування податків між бюджетами за таким переліком обов'язкових платежів:

1. Податок на прибуток підприємств приватної власності, що справляється на території м. Києва.

2. Податок на прибуток підприємств приватної власності, що справляється на території інших населених пунктів (крім м. Києва).

3. Податок на прибуток підприємств державної власності.

4. Податок на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності.

5. Податок на доходи фізичних осіб, що справляється на території м. Києва.

6. Податок на доходи фізичних осіб, що справляється на території міста районного значення, селища, села.

7. Податок на доходи фізичних осіб, що справляється на території міста обласного (АР Крим) значення, на території об'єднаної територіальної громади.

8. Ввізне мито.

9. Вивізне мито.

10. Рентна плата за транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами територією України.

11. Рентна плата за транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України.

12. Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України.

13. Рентна плата за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної / морської економічної зони України).

14. Акцизний податок (крім податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів).

15. Акцизний податок із реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів.

16. Екологічний податок (крім податку за утворення радіоактивних відходів).

17. Військовий збір.

18. Місцеві податки і збори.

### *Методичні рекомендації*

Розподіл обов'язкових платежів між бюджетами визначений Бюджетним кодексом України, норми якого студенти мають ретельно проаналізувати. Завдання виконують групами у складі двох-трьох студентів. Податок для дослідження студенти обирають за погодженням із провідним викладачем. Результати виконаної роботи подають за формою табл. 4.6.

**Пропорції розподілу окремих бюджетних платежів  
між відповідними бюджетами**

Державний бюджет	Місцеві бюджети				
	області (АР Крим)	району області	м. Києва	міста районного значення, селища, села	міста обласного (АР Крим) значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад
Найменування податку					
...	...	...	...	...	...

## Тема 5. Соціальні позабюджетні фонди

### Тести

1. До видів матеріального забезпечення та соціальних послуг за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності не належить:

- а) допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві);
- б) оплата лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм;
- в) допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;
- г) допомога при народженні дитини.

2. Які з наведених нижче видів забезпечення та соціальних послуг за страхуванням на випадок безробіття більше не передбачені чинним законодавством України:

- а) профорієнтація;
- б) надання ваучера для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності;

в) надання роботодавцю дотації на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних;

г) одноразова виплата допомоги з безробіття для організації безробітним підприємницької діяльності?

3. Яке з наведених нижче тверджень є помилковим:

а) допомога з безробіття особам, які звільнилися з останнього місця роботи за власним бажанням без поважних причин, виплачується починаючи з 91-го календарного дня;

б) загальна тривалість виплати допомоги з безробіття не може перевищувати 360 календарних днів протягом двох років;

в) право на допомогу з безробіття залежно від страхового стажу мають застраховані особи, визнані в установленому порядку безробітними, страховий стаж яких протягом 12 місяців, що передували реєстрації особи як безробітної, становить не менше ніж шість місяців;

г) розмір допомоги на поховання безробітного встановлений у розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність?

4. Яке з наведених нижче тверджень є помилковим:

а) базова ставка єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для підприємств, установ та організацій, становить 22 % від суми нарахованої кожній застрахованій особі заробітної плати;

б) єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для підприємств, установ і організацій, в яких працюють особи з інвалідністю, встановлюється в розмірі 8,41 % від суми нарахованої заробітної плати працюючим особам з інвалідністю;

в) максимальна величина бази для нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановлена на рівні 25 розмірів мінімальної заробітної плати;

г) у разі, якщо база нарахування єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування не перевищує розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід, сума єдиного внеску розраховується як добуток розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід (прибуток), та ставки єдиного внеску?

## Завдання для самостійного виконання

**Завдання 5.1.** Назвіть ставки, за якими нараховують та стягують єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні. Результати дослідження представте за формою табл. 5.1.

Таблиця 5.1

### Ставки нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

Платники єдиного внеску	База нарахування єдиного внеску	Ставка єдиного внеску
роботодавці – підприємства та організації всеукраїнських громадських організацій інвалідів, зокрема УТОГ та УТОС*	зарплата, лікарняні, допомога по вагітності та пологах і винагорода за цивільно-правовими договорами	
інші роботодавці	заробітна плата	
	сума оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності, допомоги з тимчасової непрацездатності та допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами	
	винагорода за цивільно-правовими договорами про виконання робіт (надання послуг)	
	заробітна плата, лікарняні та декретні виплати осіб з інвалідністю	
фізичні особи – підприємці, які обрали загальну систему оподаткування	дохід (прибуток) отриманий від діяльності	
фізичні особи – підприємці, які обрали спрощену систему оподаткування	суми, самостійно визначені платниками	

\*За умови, що кількість осіб з інвалідністю становить не менше 50 % загальної чисельності працюючих і фонд оплати праці таких осіб з інвалідністю становить не менше 25 % суми витрат на оплату праці.

#### *Методичні рекомендації*

Виконання завдання передбачає опрацювання студентами Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" № 2464-VI від 8 липня 2010 р. Особливу

увагу слід звернути на ст. 4, 7 та 8 названого закону, якими окреслене коло платників єдиного соціального внеску, база нарахування та розміри даного платежу. Окремо слід зупинитися на поняттях мінімальний страховий внесок та максимальна величина бази нарахування єдиного внеску, якими оперує Закон № 2464-VI від 8 липня 2010 р. Потрібно з'ясувати сутність даних категорій, знати порядок обчислення їхніх значень, уміти застосовувати на практиці.

**Завдання 5.2.** На підставі інформації, отриманої на лекції, самостійного опрацювання нормативних та інших джерел інформації необхідно дослідити дозволені законодавством напрями витрачання коштів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

#### *Методичні рекомендації*

Для виконання поставленого завдання студентів розподіляють на шість груп та пропонують їм підготувати презентації за такими питаннями: 1) види матеріального забезпечення та соціальних послуг за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; 2) види матеріального забезпечення та страхових виплат у зв'язку з нещасним випадком на виробництві; 3) напрями витрачання коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття; 4) напрями використання коштів Пенсійного фонду України; 5) система недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Під час підготовки презентацій необхідно працювати з нормативними документами, якими визначено правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування, гарантії працюючих громадян щодо їх соціального захисту. Такими нормативними документами є, зокрема, Закон України "Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" № 16/98-ВР від 14 січня 1998 р.; Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" № 1058-IV від 9 липня 2003 р., Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" № 1057-IV від 9 липня 2003 р.; Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" № 1105-XIV від 23 вересня 1999 р.; Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" № 1533-III

від 02.03.2000 р.; Закон України "Про зайнятість населення" № 5067-VI від 5 липня 2012 р.

У презентаціях потрібно зупинитися також на умовах призначення та отримання соціальних послуг та матеріального забезпечення від фондів, подати статистичну інформацію про обсяги здійснених фондами виплат за останній звітний рік. Така інформація представлена у звітах фондів на їхніх офіційних сайтах. Інформація про діяльність недержавних пенсійних фондів представлена у Звіті Національної комісії із цінних паперів та фондового ринку на офіційному сайті комісії.

**Завдання 5.3.** Складіть календарі звітування про суми нарахованих доходів застрахованим особам та суми нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для платників податків за варіантами, поданими в табл. 5.2.

Таблиця 5.2

### Варіанти для виконання завдання

Варіант завдання	Податковий період	Форма підприємства	Обрана система оподаткування	Наявність працівників
1	місяць	юридична особа	загальна	є
2	місяць	фізична особа – підприємець	загальна	є
3	рік			немає
4	рік	фізична особа – підприємець	спрощена	є
5	місяць			немає
6	рік			немає
7	рік			

### Методичні рекомендації

Складання календарів здійснюють шляхом детального та уважного опрацювання таких нормативних документів: Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" № 2464-VI від 8 липня 2010 р., Порядку формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, затвердженого Наказом Міністерства фінансів України 14 квітня 2015 р. № 435 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 15 травня 2018 р. № 511).

Завдання виконують студентськими колективами у складі двох – чотирьох учасників. Календар складають на місяць (рік), наступний за місяцем (роком), в якому студенти приступають до виконання даного завдання відповідно до чинних на момент дослідження норм законодавства з питань справляння єдиного внеску. Варіант завдання студенти обирають за погодженням з провідним викладачем. Форма звітного календаря представлена у табл. 5.3.

Таблиця 5.3

**Календар на \_\_\_\_\_ (місяць, рік) 20\_\_ р.  
для \_\_\_\_\_**

Найменування форми звіту	Граничний термін подання звіту	Посилання на статтю, пункт нормативного документа
...		
...		

Додатково в межах цього завдання студенти мають визначити граничні терміни сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування відповідно до умов свого варіанта.

**Завдання 5.4.** Визначте наявний рівень навантаження на фонд оплати праці в Україні та порівняйте його з рівнем навантаження на фонд оплати праці у інших європейських країнах.

#### *Методичні рекомендації*

Для обчислення рівня навантаження на фонд оплати праці студенти мають пригадати базові ставки обов'язкових нарахувань на фонд заробітної плати та утримань із доходів найманих працівників. Джерелами нормативної інформації є розділ IV Податкового кодексу України та Закон України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" № 2464-VI від 8 липня 2010 р.

Під час формування презентацій доцільно опрацювати також наукові праці за позиціями 8, 9, 29 списку літератури.

Результати проведених розрахунків потрібно подати в табличній та графічній формах.

Інформацію про наявний рівень навантаження на фонд оплати праці найманих працівників в європейських країнах потрібно шукати на офіційному сайті статистичної служби Європейського Союзу за посиланням: <https://ec.europa.eu/eurostat>.

**Завдання 5.5.** Обчисліть суми належного до сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на підставі даних, поданих у табл. 5.4.

Таблиця 5.4

**Інформація про доходи, нараховані працівникам підприємства\* за січень поточного року**

Працівник	Штатний працівник / сумісник	Ставка, зайнята працівником	Заробітна плата	Відпускні	Премія за підсумками місяця	Допомога за листком непрацездатності	Систематична матеріальна допомога (цільова благодійна допомога)	Матеріальна допомога разового характеру
1. Авдєєв М. Л.	штатний	1,0	8 200		840			
2. Вінник О. Р.	штатний	1,0	5 900			620		
3. Кубиша І. О.	штатний	1,0	3 035	4 720			1 500	
4. Лівцев Г. Д.	сумісник	0,5	4 200		960	560		1 800
5. Носко Р. А.	штатний	1,0	58 000		20 000			
6. Пінчук Р. З.	сумісник	0,5	3 600		220			
7. Сікорко Л. А.	штатний	0,25	2 100		300			
8. Тренко М. Д.	штатний	0,5	4 100	800				
9. Фесько М. І.	штатний	1,0	60 000	2 000				
10. Чала С. К.	штатний, особа з інвалідністю	0,5	3 900		550			

\* Перебуває на загальній системі оподаткування.

*Методичні рекомендації*

Для коректного виконання завдання потрібно орієнтуватися на норми Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" № 2464-VI від 8 липня 2010 р.

Потрібно пам'ятати про мінімальний страховий внесок на загально-обов'язкове державне соціальне страхування та максимальну величину бази нарахування єдиного внеску. Особливості притаманні обкладанню єдиним внеском доходів осіб з інвалідністю та працівників, які працюють за сумісництвом.

## **Змістовий модуль 2**

### **Фінанси суб'єктів господарювання, фінансовий ринок та інститути міжнародних фінансів**

#### **Тема 6. Фінанси суб'єктів господарювання**

##### **Тести**

1. Гранична (протягом одного дня) сума готівкових розрахунків суб'єктів господарювання з фізичними особами встановлена на рівні:

- а) 50 тисяч гривень;
- б) 10 тисяч гривень;
- в) 10 мінімальних заробітних плат;
- г) не встановлена.

2. Яке з наведених нижче тверджень є помилковим:

а) витрати майбутніх періодів відносяться до групи ненормованих оборотних коштів;

б) сталі зобов'язання є джерелом фінансування оборотних коштів підприємства;

в) коефіцієнт завантаження оборотних коштів визначається як співвідношення середньої вартості оборотних коштів та обсягу реалізованої продукції;

г) готова продукція на складі підприємства характеризує частину оборотних коштів підприємства у сфері обігу?

3. Яке з поданих нижче тверджень є помилковим:

а) рівномірне перенесення вартості основних засобів на витрати підприємства забезпечує використання виробничого методу нарахування амортизації;

б) метод зменшення залишкової вартості за своєю природою є прискореним методом нарахування амортизації;

в) суми нарахованої підприємством амортизації включаються до витрат суб'єкта господарювання, не призводячи до відтоку грошових коштів;

г) використовуючи кумулятивний метод нарахування амортизації за основними засобами можна отримати ефект податкової економії за податком на прибуток?

4. Яке з поданих нижче тверджень є помилковим:

а) валовий дохід підприємства-неплатника ПДВ завжди відповідає величині чистого доходу такого підприємства;

б) валовий прибуток – це прибуток, який визначається як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства;

в) валовий прибуток може бути обчислений шляхом збільшення прибутку від операційної діяльності на суму адміністративних витрат, інших операційних витрат, витрат на збут та зменшення на суму інших операційних доходів;

г) прибуток підприємства до оподаткування завжди є меншим за величину операційного прибутку підприємства?

### **Завдання для самостійного виконання**

**Завдання 6.1.** Ознайомтесь із формами здійснення безготівкових розрахунків в Україні. Визначте особливості кожної з форм та умови її використання. Для дослідження пропонуються такі форми розрахунків:

а) платіжні доручення;

б) платіжні вимоги доручення;

в) розрахункові чеки;

г) акредитиви.

### *Методичні рекомендації*

Для виконання завдання студенти розбиваються на групи (по 4 – 6 осіб) та готують презентацію у програмному забезпеченні Microsoft PowerPoint за однією із запропонованих форм безготівкових розрахунків (за погодженням з провідним викладачем). Обов'язковою інформацією,

яка має знайти відображення у презентації, є: особливості та умови застосування обраної форми розрахунків; переваги та недоліки обраної форми розрахунків із позиції контрагентів, які співпрацюють; розрахункові документи та порядок їх заповнення; схема документообороту.

Для виконання завдання доцільно ознайомитися з такими нормативними документами: Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 р. № 22; Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 03.12.2003 № 514.

**Завдання 6.2.** Ознайомтеся з умовами здійснення готівкових розрахунків та розрахунків з використанням реєстраторів розрахункових операцій, чинними обмеженнями, пов'язаними з розрахунками готівкою, санкціями за порушення готівкових операцій та операцій із використанням реєстраторів розрахункових операцій. Підготуйте доповіді за такими питаннями:

- а) вимоги до організації готівкових розрахунків;
- б) строки здавання готівкової виручки та ліміт каси;
- в) контроль за дотриманням порядку ведення операцій із готівкою;
- г) відповідальність за порушення порядку проведення готівкових розрахунків та розрахунків з використанням електронних платіжних засобів за товари (послуги);
- д) обмеження готівкових розрахунків в Україні;
- е) розрахунки з використанням реєстраторів розрахункових операцій: умови, правила, відповідальність.

### *Методичні рекомендації*

Для виконання завдання студенти розбиваються на групи (по 4 – 5 осіб) та готують коротку доповідь за одним із запропонованих питань. Для виконання завдання доцільно ознайомитися з такими нормативними документами: Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 29.12.2017 р. № 148; ст. 163<sup>15</sup> Кодексу України про адміністративні правопорушення; Закон України "Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування

та послуг" № 265/95-ВР від 6 липня 1995 р. У доповідях потрібно акцентувати увагу на запланованих змінах у законодавстві, що регулює питання здійснення готівкових та розрахункових операцій. Інформацію з нормативних джерел доцільно доповнити прикладами та окремими розрахунками.

**Завдання 6.3.** На підставі поданої далі інформації складіть документи, пов'язані із надходженням та витрачанням коштів: прибутковий касовий ордер, видатковий касовий ордер, грошовий чек, платіжне доручення:

1) ТОВ "Стіва" (постачальник, код ЄДРПОУ 22675896; поточний рахунок № UA213515330000026005060585756 в Харківському головному регіональному управлінні ПАТ КБ "Приватбанк") уклало з ПАТ "Джерело" (покупець, код ЄДРПОУ 00428652; поточний рахунок в АТ "Укрексімбанк" № UA583223130000026503000017962) договір № 139 від 11 січня поточного року на поставку 100 пачок паперу на суму 8 600,90 грн, у т. ч. податок на додану вартість. Згідно з договором товар відпускається покупцю після 100 %-ї оплати його вартості.

15 січня поточного року ПАТ "Джерело" дає доручення обслуговуючому його банку оплатити вартість товару постачальнику. Підготуйте платіжне доручення на перерахування грошових коштів із рахунку ПАТ "Джерело" на рахунок ТОВ "Стіва".

Довідково: платіжне доручення було зареєстровано бухгалтером у журналі реєстрації платіжних доручень під № 216. Особи, які мають право розпоряджатися рахунком та підписувати розрахункові документи: керівник Гончар Олег Петрович, головний бухгалтер Сокол Андрій Іванович;

2) ПАТ "Джерело" планує 17 січня поточного року отримати зі свого поточного рахунку в касу підприємства 108 000 грн для виплати заробітної плати співробітникам. Підготувати документ-розпорядження банку на здійснення даної операції.

Довідково: уповноважена на отримання грошових коштів особа, касир підприємства Іванчук Ольга Петрівна; документ, що засвідчує особу – паспорт (серія МН № 429306 виданий Валківським райвідділом міліції 25 березня 1999 р.);

3) використовуючи дані другої частини завдання 6.3 відобразіть надходження грошових коштів в касу ПАТ "Джерело" у прибутковому касовому ордері.

Довідково: прибутковий касовий ордер зареєстрований в журналі реєстрації прибуткових і видаткових касових ордерів під № 357;

4) на підставі розпорядження керівника ПАТ "Джерело" № 89 від 10 січня поточного року заступника головного бухгалтера Онищенко Олену Вікторівну з 15 по 18 січня поточного року відряджають до м. Києва для участі в семінарі, присвяченому актуальним питанням оподаткування та звітності. При розрахунку суми авансу на відрядження враховано: вартість проживання в готелі 1 400 грн, вартість проїзду 750 грн, добові обчислено в розмірі 80 % від граничної суми, дозволеної чинним законодавством, з округленням отриманої суми добових до найближчих десяти гривень. Підготуйте видатковий касовий ордер для видачі грошової суми підзвітній особі.

Довідково: видатковий касовий ордер зареєстрований в журналі реєстрації прибуткових і видаткових касових ордерів 11 січня поточного року під № 326; документ, що засвідчує особу заступника головного бухгалтера – паспорт (серія МК № 429306 виданий Роганським селищним відділенням міліції в Харківській області 25 грудня 1997 р.).

#### *Методичні рекомендації*

Для виконання завдання студенти розбиваються на групи (по 4 – 5 осіб) та заповнюють первинні документи. Форми документів затверджені такими нормативними актами: платіжного доручення – Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженою Постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 р. № 22; грошового чека – Інструкцією про ведення касових операцій банками в Україні, затвердженою Постановою Правління Національного банку України 25.09.2018 р. № 103; прибуткового та видаткового касового ордерів – Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженим Постановою Правління Національного банку України від 29.12.2017 р. № 148. У зазначених нормативних актах подано також рекомендації щодо заповнення даних документів.

**Завдання 6.4.** Допоможіть відновити інформацію у формах фінансової звітності підприємства: а) у балансі (звіті про фінансовий стан); б) у звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід) (табл. 6.1 та 6.2).

**Баланс (звіт про фінансовий стан) підприємства, тис. грн**

<b>Актив</b>	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3
<b>I. Необоротні активи</b>		
Нематеріальні активи	?	201
первісна вартість	198	?
накопичена амортизація	74	72
Незавершені капітальні інвестиції	205	205
Основні засоби	143 659	?
первісна вартість	168 932	164 380
знос	?	28 612
<b>Усього за розділом I</b>	<b>?</b>	<b>?</b>
<b>II. Оборотні активи</b>		
Запаси	399	?
Виробничі запаси	?	411
Товари	0	5
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	9 570	10 868
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	25	50
з бюджетом	35	150
Інша поточна дебіторська заборгованість	75	205
Гроші та їх еквіваленти	209	189
Інші оборотні активи	257	?
<b>Усього за розділом II</b>	<b>?</b>	<b>12 222</b>
<b>III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>Баланс</b>	<b>?</b>	<b>?</b>
<b>Пасив</b>		
<b>I. Власний капітал</b>		
Зареєстрований (пайовий) капітал	114 743	109 653
Додатковий капітал	32 873	32 215
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	(493)	?
<b>Усього за розділом I</b>	<b>?</b>	<b>?</b>
<b>II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення</b>		
Цільове фінансування	243	?
<b>Усього за розділом II</b>	<b>?</b>	<b>243</b>

1	2	3
<b>III. Поточні зобов'язання і забезпечення</b>		
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги	1 846	1 765
розрахунками з бюджетом	1 243	1 295
розрахунками зі страхування	456	511
розрахунками з оплати праці	1 871	2 133
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	48	180
Поточні забезпечення	183	224
Інша поточні зобов'язання	?	1766
<b>Усього за розділом III</b>	<b>?</b>	<b>?</b>
<b>IV Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>Баланс</b>	<b>?</b>	<b>?</b>

Таблиця 6.2

**Звіт про фінансові результати**  
(звіт про сукупний дохід) за рік (витяг), тис. грн

**I. Фінансові результати**

Стаття	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	46 947	44 813
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	(44 878)	?
<b>Валовий прибуток</b>	<b>?</b>	<b>5 721</b>
Інші операційні доходи	12 782	8 629
Адміністративні витрати	(7 880)	?
Інші операційні витрати	(7 245)	(6 565)

1	2	3
<b>Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)</b>	?	<b>1 191</b>
Інші доходи	444	?
Фінансові витрати	(5)	(48)
Інші витрати	(32)	0
<b>Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)</b>	?	<b>1493</b>
Витрати (дохід) з податку на прибуток	(114)	?
<b>Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)</b>	?	<b>1156</b>

### III. Елементи операційних витрат

Назва статті	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Матеріальні затрати	11 806	10 934
Витрати на оплату праці	29 422	24 719
Відрахування на соціальні заходи	6 138	5 153
Амортизація	1 558	1 317
Інші операційні витрати	11 079	?
<b>Разом</b>	?	<b>52 251</b>

#### *Методичні рекомендації*

Під час формування Балансу (Звіту про фінансовий стан) слід мати на увазі, що актив балансу містить 3 розділи, пасив – 5 розділів. Підсумок за кожним розділом визначається сумою відповідних показників у розділі. Водночас вартість нематеріальних активів та основних засобів включають до підсумку (валюти) першого розділу активу та балансу загалом за залишковою вартістю (різниця між первісною вартістю та сумою накопиченої амортизації для нематеріальних активів та різниця між первісною вартістю та сумою зносу для основних засобів). Підсумок за активом дорівнює підсумкові за пасивом (баланс).

Показники першого розділу звіту про фінансові результати обчислюють у такий спосіб:

валовий прибуток становить різницю між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);

фінансовий результат від операційної діяльності визначають шляхом додавання до валового прибутку інших операційних доходів та віднімання адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат;

фінансовий результат до оподаткування визначають шляхом додавання до фінансового результату від операційної діяльності доходів від участі в капіталі, інших фінансових доходів, інших доходів та віднімання фінансових витрат, витрат від участі в капіталі, інших витрат;

для визначення чистого фінансового результату фінансовий результат до оподаткування корегують на витрати (дохід) з податку на прибуток та прибуток (збиток) від припиненої діяльності.

Розділ III Звіту про фінансові результати розшифровує операційні витрати підприємства за такими складовими: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати.

Заповнюючи форми звітності студенти мають пам'ятати, що суми податку на прибуток, витрати і збитки, вирахування з доходу прийнято відображати у дужках.

**Завдання 6.5.** Здійсніть експрес-аналіз фінансового стану підприємства за такими напрямками: аналіз динаміки та структури активів і пасивів підприємства, оцінювання майнового стану підприємства, оцінювання прибутковості, оцінювання платоспроможності та ліквідності, оцінювання ділової активності, оцінювання фінансової стійкості. Зробіть висновки.

#### *Методичні рекомендації*

Оцінювання фінансового стану підприємства слід здійснити, обравши для дослідження будь-яке підприємство реального сектора економіки. Одним із варіантів є обрання такого підприємства на сайті Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України за посиланням <https://smida.gov.ua>. Експрес-аналіз пропонується провести за звітний рік.

Для аналізу динаміки та структури активів підприємства слід використати форму табл. 6.3

Таблиця 6.3

### Динаміка та структура активів і пасивів підприємства

Показники	Тис. грн		Зміна		% до підсумку		Зміна, %
	станом на 01 січня	станом на 31 грудня	тис. грн	%	станом на 01 січня	станом на 31 грудня	
Актив							
I. Необоротні активи							
Нематеріальні активи							
...							
II. Оборотні активи							
...							
Пасив							
I. Власний капітал							
...							

Оцінювання майнового стану підприємства доцільно здійснити, розраховавши показники за переліком, поданим у табл. 6.4 станом на початок та кінець звітнього року.

Таблиця 6.4

### Оцінювання майнового стану підприємства

Показники	Формула розрахунку
Загальна величина активів підприємства	Активи за підсумком балансу
Частка необоротних активів в загальній величині активів підприємства	Необоротні активи / активи × 100
Коефіцієнт зношеності основних засобів	Сума зносу по основних засобах / Первісна вартість основних засобів
Коефіцієнт оновлення основних засобів	Балансова вартість основних засобів, які надійшли за період / Балансова вартість основних засобів на кінець періоду

Оцінювання прибутковості доцільно здійснити, розраховавши показники за переліком, поданим у табл. 6.5 станом на початок та кінець звітнього року.

## Оцінювання показників прибутковості

Показники	Формула для розрахунку
Чистий прибуток (збиток) підприємства, тис. грн	однойменний показник у звіті про фінансові результати підприємства
Рентабельність операційної діяльності, %	Фінансовий результат від операційної діяльності / витрати операційної діяльності × 100
Рентабельність активів, %	Чистий фінансовий результат / активи × 100
Рентабельність власного капіталу	Чистий фінансовий результат / власний капітал × 100
Рентабельність продажів	Чистий фінансовий результат / чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) × 100

Оцінювання платоспроможності доцільно здійснити, розрахувавши коефіцієнт платоспроможності за порядком, описаним у табл. 6.6, станом на початок та кінець звітного року.

Таблиця 6.6

## Оцінювання платоспроможності підприємства

Показники	Формула для розрахунку
<b>Платіжні засоби:</b>	Показники з балансу (звіту про фінансовий стан)
Кошти	
Короткострокові фінансові вкладення	
Готова продукція	
Товари	
Дебіторська заборгованість з основної діяльності	
Разом платіжних засобів	Підсумок за платіжними засобами
<b>Платіжні зобов'язання</b>	Показники з балансу (звіту про фінансовий стан)
Короткострокові кредити	
Кредиторська заборгованість	
Разом платіжних зобов'язань	Підсумок за платіжними зобов'язаннями
Коефіцієнт платоспроможності	Платіжні засоби / платіжні зобов'язання

Оцінювання ліквідності майна підприємства доцільно здійснити, розрахувавши показники за переліком, поданим у табл. 6.7 станом на початок та кінець звітного року.

## Оцінювання ліквідності майна підприємства

Показники	Формула для розрахунку
Оборотні засоби:	Показники з балансу (звіту про фінансовий стан)
Перша група:	
Кошти	
Короткострокові фінансові вкладення	
Разом по першій групі	
Друга група:	
Дебіторська заборгованість	
Товари	
Разом по другій групі	
Третя група:	
Запаси	
Незавершене виробництво	
Разом по третій групі	
Короткострокові зобов'язання	
<b>Коефіцієнти ліквідності:</b> абсолютний	Перша група оборотних засобів / / короткострокові зобов'язання
проміжний	Перша і друга групи оборотних засобів / / короткострокові зобов'язання
загального покриття	Перша, друга і третя групи оборотних засобів / / короткострокові зобов'язання

Оцінювання ділової активності підприємства доцільно здійснити, розраховавши показники за переліком, поданим у табл. 6.8, станом на початок та кінець звітнього року.

## Оцінювання ділової активності підприємства

Показники	Формула для розрахунку
Коефіцієнт оборотності активів	Чистий дохід / активи
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	Чистий дохід / оборотні засоби
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чистий дохід / середньорічна дебіторська заборгованість
Середній строк обороту дебіторської заборгованості, днів	360 / коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Собівартість / середньорічна кредиторська заборгованість
Середній строк обороту кредиторської заборгованості, днів	360 / коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості

Оцінювання фінансової стійкості підприємства доцільно здійснити, розрахувавши показники за переліком, поданим у табл. 6.9, станом на початок та кінець звітнього року.

Таблиця 6.9

### Оцінювання фінансової стійкості підприємства

Показники	Формула для розрахунку
Коефіцієнт автономії (незалежності)	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Активи}}$
Коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{\text{Активи}}{\text{Власний капітал}}$
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$\frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Активи}}$
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Власний капітал}}$

За результатами проведеного дослідження потрібно зробити висновки про фінансовий стан підприємства та запропонувати шляхи його поліпшення.

## Тема 7. Фінансовий менеджмент

### Тести

1. Які з поданих далі операцій ведуть до зміни величини активів підприємства:

- а) погашена кредиторська заборгованість підприємства;
- б) погашена дебіторська заборгованість підприємства;
- в) надійшли кошти з поточного рахунку підприємства до його каси;
- г) введені в експлуатацію основні засоби?

2. Плановий обсяг чистого доходу, який очікують до отримання відповідно до розрахунків, наведених у бюджеті реалізації підприємства, не залежить від:

- а) строків розрахунків покупців за продукцію;
- б) обсягів реалізації та ціни продукції;

в) встановленої чинним податковим законодавством ставки податку на додану вартість;

г) знижок, які надаються покупцям відповідно до маркетингової політики підприємства.

3. Яке з наведених нижче тверджень є помилковим:

а) точка беззбитковості відповідає обсягові реалізації, за якого маржинальний дохід дорівнює змінним витратам;

б) точка беззбитковості відповідає обсягові реалізації, за якого чистий дохід дорівнює сумарним витратам;

в) точка беззбитковості відповідає обсягові реалізації, за якого маржинальний дохід дорівнює постійним витратам;

г) щойно досягнута точка беззбитковості, кожна додаткова реалізована одиниця продукції приносить суб'єкту господарювання додатковий прибуток у розмірі маржинального доходу на одиницю продукції?

4. Яке з наведених нижче тверджень є помилковим:

а) коефіцієнт доходності інвестиційного проєкту коливається в діапазоні  $[0; 1]$ ;

б) за від'ємного значення чистого приведенного доходу інвестиційний проєкт, що має намір реалізувати комерційне підприємство, є недоцільним;

в) під внутрішньою ставкою доходності інвестиційного проєкту розуміють таке значення коефіцієнта дисконтування, при якому чистий приведений дохід дорівнює нулю;

г) під час вибору між альтернативними інвестиційними проєктами за інших рівних умов ухвалюється проєкт, що має менший період окупності.

### **Завдання для самостійного виконання**

**Завдання 7.1.** Підприємство має можливість розширити обсяги своєї діяльності шляхом залучення додаткових фінансових ресурсів у формі банківського кредиту. На підставі наведених нижче даних визначте оптимальну суму банківського капіталу, який доцільно залучити. Порівняйте наведені альтернативні варіанти розрахувавши ефект фінансового важеля (табл. 7.1).

**Вихідні дані для розрахунків**

Показники	Варіанти розрахунку		
	1	2	3
Сума власного капіталу, млн грн	220	220	220
Сума позиченого капіталу, млн грн	30	80	130
Рівень валової рентабельності активів, %	21	21	21
Ставка відсотку за кредит з урахуванням ризику, %	17	19	22

*Методичні рекомендації*

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. Для визначення ефекту фінансового важеля потрібно скористатися формулою:

$$ЕФЛ = (1 - C_{пп}) \times (RBP_a - K) \times \frac{ПК}{ВК},$$

де  $C_{пп}$  – ставка податку на прибуток ;

$RBP_a$  – рівень валової рентабельності активів, %;

$K$  – ставка відсотку за кредит, сплачуваного підприємством за використання позиченого капіталу;

$ПК$  – сума позиченого капіталу;

$ВК$  – сума власного капіталу.

Під час формування висновків за результатами дослідження потрібно взяти до уваги, що чим вище значення ефекту фінансового важеля, тим більшим є приріст рівня рентабельності власного капіталу (фінансової рентабельності) підприємства, відповідно, такий варіант буде найдоцільнішим для суб'єкта господарювання.

**Завдання 7.2.** Підприємство займається виробництвом і реалізацією електровиробів. Вихідні дані для виконання завдання подано в табл. 7.2.

**Вихідні дані для виконання завдання**

Показники	Значення показників
Обсяг реалізації товару, тис. шт.	20
Виручка від реалізації товару, тис. грн	6 000
Витрати на реалізований товар, тис. грн:	
оплата праці виробничого персоналу	500
вартість матеріалів	3 500
орендні платежі	200
сума відсотків за кредит	100
амортизаційні відрахування	600

На підставі наведених у табл. 7.2 даних необхідно визначити:

пори́г рентабельності (обсяг реалізації товару, що забезпечує беззбиткову діяльність), тис. шт.;

обсяг реалізації товару, тис. шт., що забезпечує отримання суми прибутку в розмірі 2 млн грн;

обсяг реалізації товару, тис. шт., що забезпечує отримання суми чистого прибутку в розмірі 1,5 млн грн;

запас міцності, тис. шт. (розрахувати виходячи із запланованого прибутку в розмірі 2 млн грн).

*Методичні рекомендації*

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. Для виконання завдання слід використати подані далі формули.

Обсяг реалізації товарів, що забезпечує беззбиткову операційну діяльність ( $V_1$ ), розраховують за формулою:

$$V_1 = \frac{FC}{P - VC/Q},$$

де FC – постійні витрати;

P – ціна реалізації одиниці товару;

VC / Q – змінні витрати з розрахунку на одиницю товару.

Необхідний обсяг реалізації, що забезпечує досягнення запланованої суми прибутку ( $V_p$ ), розраховують за формулою:

$$V_p = \frac{P_m + FC}{P - VC/Q},$$

де  $P_m$  – запланована сума прибутку.

Сума граничної безпеки ("запасу міцності"), тобто обсяг можливого скорочення обсягу реалізації за несприятливої кон'юнктури товарного ринку, розраховують за формулою:

$$V = V_{pl} - V_1,$$

де  $V_{pl}$  – обсяг реалізації, що забезпечує наявну чи заплановану суму прибутку;

$V_1$  – обсяг реалізації, що забезпечує досягнення точки беззбитковості.

Необхідний обсяг реалізації продукції, що забезпечує досягнення запланованої суми чистого операційного прибутку, визначають так:

$$V_p = \frac{NP_m + FC + T}{P - VC/Q},$$

де  $NP_m$  – запланована сума чистого операційного прибутку;

$T$  – сума податкових платежів із прибутку.

**Завдання 7.3.** Виробниче підприємство пропонує міні-установки для виробництва добрив. Ціна однієї одиниці устаткування становить 6 тис. грн, місячний план реалізації – 500 шт., постійні витрати – 700 тис. грн, змінні витрати на одиницю продукції 4 тис. грн. Розгляньте такі варіанти змін незалежно один від одного.

А. Зміна постійних витрат і обсягу реалізації товару. Підприємство планує збільшення витрат на рекламу на 160 тис. грн, передбачаючи збільшити чистий дохід від реалізації на 600 тис. грн за незмінної ціни. Чи варто це робити?

Б. Зміна змінних витрат і обсягу реалізації товару. Підприємство передбачає покращення якості продукції за рахунок збільшення змінних витрат на 250 грн на одиницю продукції. Покращення якості дозволить збільшити обсяг реалізації за незмінної ціни до 600 установок на місяць. Чи варто це робити?

В. Зміна постійних витрат, ціни одиниці продукції і обсягу реалізації. Для збільшення обсягу реалізації продукції підприємство передбачає зменшити ціну продукції на 700 грн за одиницю і збільшити витрати на рекламу на 80 тис. грн. За прогнозами маркетолога це приведе до зростання обсягу реалізації на 60 %. Чи варто це робити?

Г. Зміна постійних, змінних витрат і обсягу реалізації. Продавцям замість фіксованої заробітної плати 125 тис. грн на місяць планується комісія 250 грн за кожну реалізовану одиницю обладнання. За прогнозами маркетолога це дозволить збільшити обсяг реалізації при незмінній ціні товару на 10 %. Чи варто це робити?

### Методичні рекомендації

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. Для виконання завдання слід використати шаблон табл. 7.3.

Таблиця 7.3

### Результати розрахунків, тис. грн

Показники	Базовий варіант		Альтернативний варіант	
	усього	на одиницю	усього	на одиницю
Чистий дохід				
Змінні витрати				
Постійні витрати				
Операційний прибуток				

Представлена табл. 7.3 має бути сформована за кожним із чотирьох варіантів. За результатами проведених розрахунків зробіть висновки.

**Завдання 7.4.** Проведіть розрахунки та порівняйте методи нарахування амортизації основного засобу, експлуатація якого здійснюється юридичною особою – суб'єктом господарювання на загальній системі оподаткування за умовами, наведеними в табл. 7.4.

Таблиця 7.4

### Вихідні дані

Показники	Варіанти для розгляду		
	1	2	3
1	2	3	4
Первісна вартість основного засобу, тис. грн	60	590	920
Термін корисного використання основного засобу*, років	4	5	12

1	2	3	4
Ліквідаційна вартість основного засобу, % від первісної вартості	1	1	1
Методи амортизації для порівняння	прямолінійний і зменшення залишкової вартості	прямолінійний і прискореного зменшення залишкової вартості	прямолінійний і кумулятивний

\*Відповідає мінімально допустимим строкам амортизації основного засобу в податковому обліку.

Розрахуйте суми щорічної амортизації об'єкта основних засобів з використанням запропонованих методів, обґрунтуйте можливість та доцільність для підприємства скористатися ефектом податкової економії за податком на прибуток та обчисліть величину цього ефекту.

Здійсніть розрахунки, припустивши, що величина податкової ставки за податком на прибуток протягом наступних 12 років не змінюватиметься.

#### Методичні рекомендації

Завдання виконується студентськими колективами у кількості 5 – 10 осіб. Варіант завдання студенти обирають за погодженням з провідним викладачем. Розрахунки за умовою завдання рекомендовано подати за формою табл. 7.5.

Таблиця 7.5

#### Порівняння прямолінійного та обраного\* методів нарахування амортизації, грн

Рік експлуатації основного засобу	Річна сума амортизації з використанням:		Прибуток, отриманий із використанням обраного* методу порівняно з прибутком, отриманим із використанням прямолінійного методу	Величина податкової економії (втрат) за податком на прибуток
	прямолінійного методу	обраного* методу		
перший				
другий				
...				
<b>Разом</b>				

\*назвати

Річну суму амортизації за запропонованими для дослідження методами визначають (відповідно вимог Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби") у такий спосіб:

за прямолінійним методом – шляхом ділення вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів;

за методом зменшення залишкової вартості – як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість;

за методом прискореного зменшення залишкової вартості – як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи із строку корисного використання об'єкта, і подвоюється;

за кумулятивним методом – як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання.

**Завдання 7.5.** Проект, розрахований на чотири роки, характеризується такими даними (табл. 7.6).

Таблиця 7.6

### Вихідні дані до завдання

Показники	Роки			
	1	2	3	4
Витрати за проектом, тис. грн	4 000	2 000	1 000	–
Доходи за проектом, тис. грн	–	1 000	3 000	6 000

Обґрунтуйте доцільність ухвалення цього проекту, якщо коефіцієнт дисконтування становить 12 %.

### Методичні рекомендації

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. Для виконання завдання слід використати подані далі формули.

Основними показниками, що свідчать про ефективність реальних інвестицій є:

- чистий приведений дохід;
- коефіцієнт доходності інвестиційного проєкта;
- дисконтований період окупності;
- внутрішня норма доходності.

Чистий приведений дохід визначається за формулою:

$$NPV = \sum_{k=0}^n \frac{P_k}{(1+r)^k} - \sum_{k=0}^n \frac{IC_k}{(1+r)^k},$$

де  $\sum_{k=0}^n \frac{P_k}{(1+r)^k}$  – накопичена величина дисконтованих доходів;

$\sum_{k=0}^n \frac{IC_k}{(1+r)^k}$  – накопичена величина дисконтованих витрат.

Якщо  $NPV > 0$ , проєкт можна прийняти;

якщо  $NPV < 0$ , проєкт треба відхилити.

Коефіцієнт доходності інвестиційного проєкта є додатковим (до вищеведеного коефіцієнта) критерієм для оцінювання ефективності інвестиційного проєкта, визначається за формулою:

$$PI = \sum_{k=0}^n \frac{P_k}{(1+r)^k} \div \sum_{k=0}^n \frac{IC_k}{(1+r)^k}.$$

Якщо  $PI > 1$ , проєкт може бути прийнятий;

якщо  $PI < 1$ , проєкт має бути відхилений.

Дисконтований період окупності – час, необхідний для повного відшкодування витрат по інвестиційному проєкту. Порядок визначення даного показника розглянемо на конкретному прикладі.

Внутрішня норма доходності (IRR) характеризує таке значення коефіцієнта дисконтування, при якому забезпечується нульове значення чистого приведенного доходу. Для обчислення IRR треба розв'язати рівняння:

$$\sum_{k=0}^n \frac{P_k}{(1+IRR)^k} - \sum_{k=0}^n \frac{IC_k}{(1+IRR)^k} = 0.$$

Схема прийняття рішення на основі методу внутрішньої норми доходності має вигляд:

якщо значення IRR вище чи дорівнює вартості капіталу – проект приймається;

якщо значення IRR менше вартості капіталу – проект відхиляється.

**Завдання 7.6.** Сформууйте графік погашення позик за двома способами: 1) основна сума позики погашається рівними сумами; 2) позика погашається рівними сумами.

Варіанти з індивідуальними (для кожного студента) умовами завдання подано в табл. 7.7.

Таблиця 7.7

**Умови завдань для формування графіків  
погашення банківських позик**

№ варіанта	Сума позики, грн	Термін позики, місяців	% ставка	Погашення позики
1	2	3	4	5
1	100 000,00	11	17,5	помісячно
2	110 000,00	27	18,0	поквартально
3	90 000,00	22	18,5	помісячно
4	150 000,00	24	19,0	поквартально
5	250 000,00	14	19,5	помісячно
6	300 000,00	24	20,0	поквартально
7	270 000,00	19	20,5	помісячно
8	560 000,00	27	21,0	поквартально
9	254 000,00	15	21,5	помісячно
10	240 000,00	18	22,0	поквартально
11	320 000,00	26	22,5	помісячно
12	280 000,00	27	23,0	поквартально
13	620 000,00	16	23,5	помісячно
14	258 000,00	21	24,0	поквартально
15	360 000,00	9	24,5	помісячно
16	380 000,00	36	25,0	поквартально
17	420 000,00	20	25,5	помісячно
18	560 000,00	30	26,0	поквартально
19	800 000,00	16	18,0	помісячно
20	950 000,00	27	17,5	поквартально
21	425 000,00	26	20,5	помісячно
22	365 000,00	24	19,0	поквартально

1	2	3	4	5
23	185 000,00	17	19,5	помісячно
24	540 000,00	48	20,5	поквартально
25	630 000,00	20	20,0	помісячно
26	1 200 000,00	45	24,5	поквартально
27	1 560 000,00	16	23,5	помісячно
28	790 000,00	42	22,0	поквартально
29	890 000,00	14	21,5	помісячно
30	2 425 000,00	17	19,2	поквартально

### Методичні рекомендації

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку за варіантом, який погоджується з провідним викладачем. Розрахунки доцільно провести з використанням програмного середовища Excel. Результати розрахунків за кожним зі способів потрібно навести за формою табл. 7.8.

Таблиця 7.8

### Графік погашення позики, грн

№ платежу	Непогашений залишок за позиною	Підлягають сплаті		
		основна сума	відсотки	разом
1				
2				
...				
<b>Разом</b>				

За результатами розрахунків необхідно назвати переваги та недоліки кожного зі способів погашення банківської позики. Окремо потрібно визначити ефект податкової економії, що може бути отриманий суб'єктом загальної системи оподаткування при залученні банківських позик.

## Тема 8. Страхування. Страховий ринок

### Тести

1. Яке з поданих нижче тверджень є помилковим:

а) перестраховування – це розміщення одного ризику частками у кількох страховиків;

б) безумовна франшиза означає, що страховий збиток страхувальника за будь-яких умов завжди відшкодовується за відрахуванням встановленого відсотка франшизи;

в) термін "страховий платіж" і "страхова премія" у вітчизняному страховому законодавстві застосовуються як синоніми;

г) страхувальником є юридична чи фізична особа, яка на підставі відповідної угоди зі страховиком сплачує страхові внески до страхового фонду й отримує право на відшкодування збитків у разі настання страхового випадку?

2. До добровільних видів страхування належать:

а) страхування цивільної відповідальності суб'єктів космічної діяльності;

б) страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;

в) страхування фінансових ризиків;

г) особисте страхування від нещасних випадків на транспорті.

3. Страхова премія – це:

а) плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику згідно з договором страхування;

б) ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування;

в) антонім терміна "страховий платіж";

г) страхова виплата, яка здійснюється страховиком у межах страхової суми.

4. Мінімальний розмір статутного фонду (гарантійного депозиту) страховика, який займається страхуванням життя, становить:

а) 500 млн грн;

б) 5 млн дол. США;

в) 10 млн євро;

г) законодавством не встановлений.

### **Завдання для самостійного виконання**

**Завдання 8.1.** Ознайомтеся з учасниками страхового ринку та охарактеризуйте основні терміни, які використовують у сфері страхування.

### *Методичні рекомендації*

Основними учасниками страхового ринку виступають страховики (страхові компанії), страхувальники, страхові посередники (страхові або перестраховальні брокери та страхові агенти), професійні оцінювачі ризиків і збитків, органи контролю. На першому етапі роботи студенти розбиваються на групи та готують коротку доповідь про кожного учасника страхового ринку, визначаючи їхнє місце та роль у даній системі.

Другий етап роботи передбачає ознайомлення з термінами, які використовують у сфері страхування: страховий продукт, об'єкт страхування, страховий ризик, страховий випадок, страхова сума, страхове відшкодування, страховий платіж (страховий внесок, страхова премія), страховий тариф, страхова оцінка, обсяг страхової відповідальності, перестраховування, співстрахування, франшиза. Зміст даних термінів та їхня характеристика дана у Законі України "Про страхування" № 85/96-ВР від 7 березня 1996 р. Результатом роботи є формування коротких конспектів із визначенням даних термінів.

**Завдання 8.2.** Визначте потенційні страхові ризики за такими галузями / видами страхування: медичне, страхування майна, обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, страхування багаторічних насаджень, страхування життя, туристичне страхування, страхування відповідальності власників собак.

### *Методичні рекомендації*

Страховий ризик – це певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання. Перелік таких подій не зважаючи на певну уніфікацію, на прикладі окремих страхових компаній може відрізнитися. Студенти розбиваються на групи (по 3 – 4 особи) та на прикладі окремої галузі / виду страхування називають ризики, які страхує конкретна, обрана студентським колективом, страхова компанія. Пошук необхідної інформації здійснюється студентами на сайтах страхових компаній. Результати дослідження необхідно оформити у вигляді короткого повідомлення.

**Завдання 8.3.** Уявіть себе в ролі страхувальника. Оберіть один із видів страхування або окрему програму за одним із видів страхування,

дайте їй (йому) загальну характеристику та детально опишіть страхові ризики, страхові випадки, інші умови страхування, тарифи, потенційні розміри виплат, доцільність та переваги страхування тощо. Ознайомтеся з договором (типовим договором для обов'язкових видів страхування) та визначте його основні положення. Обґрунтуйте доцільність укладання страхового договору.

### *Методичні рекомендації*

Законом України "Про страхування" № 85/96-ВР від 7 березня 1996 р. визначено дві форми страхування: обов'язкове та добровільне.

Види обов'язкового страхування визначені ст. 7 Закону України "Про страхування". У їхньому переліку, зокрема, страхування спортсменів вищих категорій; авіаційне страхування цивільної авіації, страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів; страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї тощо.

Студентам пропонується ознайомитися з повним переліком видів обов'язкового страхування та зафіксувати 5 – 6 з таких видів у робочому зошиті.

Слід мати на увазі, що для обов'язкових видів страхування уряд, як правило, затверджує, порядок та правила їх проведення, форми типового договору, розміри страхових сум, максимальні розміри страхових тарифів тощо. Наприклад, порядок та умови обов'язкового державного страхування спортсменів вищих категорій затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 1995 р. № 378, порядок та умови обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів затверджені Законом України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" № 1961-IV від 1 липня 2004 р., порядок і правила проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків

під час перевезення небезпечних вантажів затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2002 р. № 733 тощо.

Види добровільного страхування визначені ст. 6 Закону України "Про страхування". У їхньому переліку, зокрема, страхування життя, страхування здоров'я на випадок хвороби, страхування майна, страхування відповідальності перед третіми особами, страхування фінансових ризиків тощо.

Добровільне страхування здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови та порядок такого страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до норм Закону України "Про страхування". Конкретні умови страхування визначаються при укладенні договору страхування.

Виконання цього завдання передбачає розподіл студентів за групами (по 2 – 4 особи) та підготовка презентації відповідно до поставленої умови. При роботі над презентацією студенти мають ознайомитися з нормами чинного законодавства у галузі страхування (зокрема, Законом України "Про страхування", Характеристикою та класифікаційними ознаками видів добровільного страхування, затвердженими Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 09.07.2010 р. № 565, іншими нормативними документами, зокрема, тими, що регулюють порядок та умови застосування конкретних обов'язкових видів страхування, формами типових договорів.

Інформацію з характеристикою умов страхування, описом тарифів, розмірів виплат за конкретними програмами студенти знаходять на сайтах страхових компаній, зокрема за такими посиланнями: <https://www.pzu.com.ua>, <https://aska.ua/ru/index>, <https://uniqa.ua> тощо.

**Завдання 8.4.** Ознайомтеся з основними показниками діяльності страхових компаній в Україні, представте індикатори концентрації страхового ринку, зробіть висновки про стан страхового ринку України.

#### *Методичні рекомендації*

Основні показники, які належить розкрити студентам у межах виконання поставленого завдання подано в табл. 8.1.

## Показники діяльності страхових компаній в Україні

Показники	Станом на 01.01.20__ р.
Кількість страхових компаній в Україні	
у т. ч. страхові компанії, що здійснюють страхування життя	
страхові компанії, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя	
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного року	
Валові страхові премії	
у т. ч. зі страхування життя	
Валові страхові виплати	
у т. ч. зі страхування життя	
Рівень виплат, %	
Чисті страхові премії	
Чисті страхові виплати	
Рівень чистих виплат, %	
Обсяг сформованих страхових резервів	
Загальні активи страховиків	
Обсяг сплачених статутних капіталів	

Інформацію про концентрацію страхового ринку України необхідно подати за формою табл. 8.2.

## Концентрація страхового ринку за 20\_\_ р.

Перші (Тор)	Страхові компанії, що здійснюють страхування життя		Страхові компанії, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя	
	надходження премій, млн грн	частка на ринку, %	надходження премій, млн грн	частка на ринку, %
Тор 3				
Тор 10				
Тор 20				
Тор 50				
Тор 100				
Тор 150				
Разом по ринку		100,0		100,0

Додатково потрібно надати інформацію про структуру валових страхових премій та чистих страхових премій в аспекті видів страхування. За результатами проведеного дослідження необхідно зробити висновки про стан розвитку страхового ринку України. Джерелом інформації під час виконання завдання можуть служити, зокрема, дослідження, виконані редакцією журналу "Фориншурер", опубліковані за посиланням <https://forinsurer.com/>.

**Завдання 8.5.** Ознайомтеся з рейтингами страхових компаній України, охарактеризуйте показники діяльності обраної страхової компанії та визначте рівень її фінансової надійності.

#### *Методичні рекомендації*

На першому етапі роботи студенти мають представити рейтинги страхових компаній, побудовані за такими критеріями: 1) величиною страхових виплат; 2) рівнем страхових виплат; 3) величиною активів; 4) величиною чистих премій; 5) величиною гарантійного фонду страховика. Джерелом інформації при виконанні завдання можуть служити, зокрема, дослідження, виконані редакцією журналу "Фориншурер", опубліковані за посиланням <https://forinsurer.com>.

На другому етапі роботи студент обирає одну із страхових компаній (на власний розсуд), знайомиться з умовами та результатами її діяльності, демонструє основні показники діяльності за переліком, поданим у табл. 8.1 та 8.2. Додатково студенти оцінюють фінансову надійність страховика за критеріями, розробленими Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, затвердженими Розпорядженням від 17.03.2005 р. № 3755.

## **Тема 9. Фінансовий ринок**

### **Тести**

1. Яке з поданих нижче тверджень є помилковим:
  - а) за формою фінансових ресурсів фінансовий ринок поділяється на кредитний ринок та ринок цінних паперів;
  - б) фінансовий ринок виконує, зокрема, функцію формування ринкових цін на окремі види фінансових активів;
  - в) фінансовий ринок є складовою ринку ресурсів;
  - г) інструментами забезпечення обороту фінансових ресурсів на фондовому ринку є цінні папери?

2. Фінансовий ринок як забезпечувальна сфера фінансової системи містить такі ланки:

- а) державні цільові фонди і страхування;
- б) ринок грошей, ринок кредитних ресурсів, ринок цінних паперів, ринок фінансових послуг;
- в) фінанси державного сектору і державний кредит;
- г) державні цільові фонди, ринок грошей, ринок капіталів.

3. Облігація являє собою:

- а) боргове зобов'язання позичальника перед кредитором;
- б) цінний папір, який дає право голосу на загальних зборах акціонерного товариства;
- в) засвідчує право на певну частку власності акціонерного товариства;
- г) цінний папір, який випускається фінансовими посередниками для мобілізації коштів.

4. Пряме котирування:

- а) визначає певну кількість національної валюти за одиницю іноземної;
- б) визначає певну кількість іноземної валюти за одиницю національної;
- в) виражає вартість одиниці національної валюти;
- г) виражає вартість одиниці іноземної валюти.

### **Завдання для самостійного виконання**

**Завдання 9.1.** Визначте поточну вартість облігації номіналом 1 000 грн, купонною ставкою 9 % річних і терміном погашення через три роки, якщо ринкова норма прибутку 7 %.

#### *Методичні рекомендації*

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. Водночас треба взяти до уваги, що вартість облігацій із періодичною виплатою відсотків за ними визначається за формулою:

$$V_b = \sum_{k=1}^N \frac{INT / m}{(1 + i_H / m)^k} + \frac{M}{(1 + i_H / m)^{m \times N}},$$

де  $INT$  – розмір періодично сплачуваних відсотків за облігацією;  
 $M$  – номінальна вартість облігації;  
 $i_H$  – відсоткова ставка (мінімально необхідна, на думку інвестора, норма прибутку, яку він може отримати за іншими інвестиціями);  
 $k$  – номер періоду;  
 $N$  – термін до погашення облігації;  
 $m$  – періодичність виплати відсотків.

**Завдання 9.2.** Ви придбали безкупонну державну облігацію номіналом 2 000 грн, яка погашається через 25 років. Яка її поточна вартість, якщо ставка банківського відсотку 15 %?

#### *Методичні рекомендації*

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. Водночас слід взяти до уваги, що вартість безкупонних (дисконтних) облігацій визначається за формулою:

$$V_b = \frac{M}{(1 + i_H)^N}.$$

**Завдання 9.3.** Придбана акція за 50 грн, прогнозований дивіденд поточного року складає 2 грн. Очікується, що в наступні роки цей дивіденд буде зростати з темпом 10 %. Якою є прийнятна норма прибутку, використана інвестором при прийнятті рішення про купівлю акції?

#### *Методичні рекомендації*

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. При цьому треба взяти до уваги, що оцінка вартості акцій при використанні їх протягом невизначеного терміну визначається за формулою:

$$V_s = \sum_{k=1}^{\infty} \frac{D_k}{(1 + i_H)^k},$$

де  $D_k$  – сума дивідендів, що сплачуються у році  $k$ ;  
 $i_H$  – відсоткова ставка (мінімально необхідна, на думку інвестора, норма прибутку, яку він може отримати за іншими інвестиціями);  
 $k$  – номер періоду.

Для прогнозу величини дивідендів усю їх сукупність поділяється на дві групи:

1 – дивіденди протягом оглядового періоду часу;

2 – нескінченна послідовність дивідендів, що залишилися, які замінюються так званим "термінальним значенням" (Т).

З урахуванням зазначеного наведена вище формула приймає вид:

$$V_s = \frac{D_1}{(1+i_n)^1} + \frac{D_2}{(1+i_n)^2} + \dots + \frac{D_N}{(1+i_n)^N} + \frac{T}{(1+i_n)^N}.$$

У межах оглядового періоду часу дивіденди прогнозуються для кожного року окремо. Для другої групи дивідендів роблять припущення відносно темпів їх росту:

нульовий темп росту ( $g = 0$ );

деякий позитивний темп росту дивідендів ( $g > 0$ ).

Розрахунок термінального значення здійснюють з одним з варіантів:

якщо  $g = 0$ , то  $T = \frac{D'}{i_n}$ ,

якщо  $g > 0$ , то  $T = \frac{D_1'}{i_n - g}$ .

У цих формулах як дивіденд використовується перша після припинення оглядового періоду часу величина планового до виплати дивіденду. Наприклад, якщо останній з індивідуально планованих дивідендів 50 грн, а темп росту дивідендів очікується на рівні 5 %, то у формулу слід поставити  $50 \times 1,05 = 52,50$  грн.

**Завдання 9.4.** Підприємство розмістило на депозитному рахунку у банку 10 000 грн на умовах 24 % річних (складні відсотки, які нараховують щомісячно) на два роки. За цей час індекс інфляції склав 1,12. Яку суму має виплатити банк підприємству закінченні терміну депозиту, якщо договір банківського вкладу передбачає врахування інфляції?

#### *Методичні рекомендації*

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. Виконання завдання здійснюють у два етапи. На першому етапі

визначають суму коштів, яка буде нарахована банком за користування коштами клієнтів. Для цього слід скористатися формулою складних відсотків, скоригованою на індекс інфляції:

$$S = P \times (1 + i)^n \times I_{\text{інфл}},$$

де  $P$  – сума внеску;

$n$  – кількість інтервалів, за якими проводиться нарахування;

$i$  – процентна ставка;

$I_{\text{інфл}}$  – індекс інфляції.

На другому етапі визначають обов'язкові платежі, які будуть утримані банком з суми нарахованих доходів згідно вимог чинного податкового законодавства, та розраховують суму, яка буде виплачена клієнтові.

**Завдання 9.5.** Визначте крос-курс валют під час обміну євро на долари США, якщо на день здійснення операції курси валют (купівля-продаж) були такими:

грн/євро – 33,20 / 33,45;

грн / дол. США – 28,10 / 28,24.

#### *Методичні рекомендації*

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. Водночас слід взяти до уваги, що крос-курс – це співвідношення між двома валютами, що визначається на підставі курсу цих валют щодо третьої валюти. Способи розрахунку крос-курсів залежить від того, яким є котирування валют: прямим чи непрямим. Якщо мають справу з двома прямими котируваннями, для одержання сторони bid крос-курсу слід розділити сторону bid курсу валюти, що виступає в крос-курсі валютою котирування, на сторону offer курсу валюти, що у крос-курсі служить базою котирування. Для одержання сторони offer крос-курсу слід розділити сторону offer курсу валюти, що виступає в крос-курсі валютою котирування, на сторону bid курсу валюти, що в крос-курсі служить базою котирування. Слід взяти до уваги, що курс bid є курсом, за яким можна продати базову валюту та придбати валюту котирування. Курс Offer є курсом, за яким банк продає іноземну валюту і купує національну.

**Завдання 9.6.** Середньозважений курс гривні до долара США за календарний місяць, який передував місяцю, у якому здійснювали первинне розміщення облігацій з індексованою вартістю, становив 32,160 грн / дол. США. Середньозважений курс гривні до долара США за календарний місяць, який передував місяцю, у якому здійснювали погашення таких облігацій, становив 41,808 грн / дол. США. Які будуть додаткові втрати (вигоди) Державного бюджету України від емісії облігацій, якщо обсяг емісії становив 10 000 шт. за номіналом 1 000 грн?

#### *Методичні рекомендації*

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. Для виконання даного завдання слід взяти до уваги, що погашення облігацій з індексованою вартістю здійснюється за індексованою вартістю, але не нижчою за номінальну вартість. Індексація номінальної вартості таких облігацій здійснюється на коефіцієнт індексації. Він визначається як співвідношення середньозважених курсів грн до дол. США на міжбанківському ринку у такий спосіб. У чисельнику береться курс грн за календарний місяць, який передує місяцю, в якому здійснюється погашення таких облігацій. У знаменнику – курс грн за календарний місяць, який передує місяцю, в якому здійснюється первинне розміщення таких облігацій. Величина втрат бюджету на обслуговування облігацій з індексованою вартістю визначається як добуток коефіцієнта індексації, номінальної вартості облігацій та обсягу їх випуску.

**Завдання 9.7.** Визначте значення інтегрального показника рівня боргової безпеки України, якщо:

- а) відношення обсягу державного й гарантованого державою боргу до ВВП становить 74 %;
- б) відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП – 89 %;
- в) середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку – 17,3 %;
- г) значення індексу EMBI – 939,00;
- д) відношення величини офіційних міжнародних резервів до величини валового зовнішнього боргу – 19 %.

### Методичні рекомендації

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. Для виконання даного завдання слід взяти до уваги, що боргова безпека є складовою частиною фінансової безпеки, а фінансова, своєю чергою, – важливою складовою частиною економічної безпеки країни. Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженою наказом Міністерства економічного розвитку та торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р., визначено основні індикатори боргової безпеки та охарактеризовано їхні можливі значення (табл. 9.1).

Таблиця 9.1

#### Індикатори боргової безпеки держави

Показники	Значення показників				
	оптимальне	задовільне	незадовільне	небезпечне	критичне
1. Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	20	30	40	50	60
2. Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	40	45	55	60	70
3. Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, %	4	5	7	9	11
4. Індекс ЕМВІ + Україна	200	300	500	700	1 000
5. Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, %	50	45	41	36	20

Показники з першого по четвертий є показниками-дестимуляторами, тобто наявний зворотний зв'язок між такими показниками та рівнем безпеки. П'ятий показник є показником-стимулятором, тобто наявний прямий зв'язок між цим показником і рівнем безпеки.

Обчислення інтегрального показника боргової безпеки здійснюють за такою формулою:

$$I_{\phi} = \sum_{i=1}^n y_i \times d_i,$$

де  $y_i$  – нормалізована оцінка  $i$ -го індикатора;

$d_i$  – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску  $i$ -го показника в інтегральний індекс складової частини фінансової безпеки.

Нормування показників-стимуляторів здійснюють у такий спосіб:

$$y_{ij} \begin{cases} 1, & x_{ij} < x_{\text{опт.}} \\ 0,8 + 0,2 \frac{(x_{\text{здв.}} - x_{ij})}{(x_{\text{здв.}} - x_{\text{опт.}})}, & x_{\text{опт.}} \leq x_{ij} < x_{\text{здв.}} \\ 0,6 + 0,2 \frac{(x_{\text{нездв.}} - x_{ij})}{(x_{\text{нездв.}} - x_{\text{здв.}})}, & x_{\text{здв.}} \leq x_{ij} < x_{\text{нездв.}} \\ 0,4 + 0,2 \frac{(x_{\text{небезп.}} - x_{ij})}{(x_{\text{небезп.}} - x_{\text{нездв.}})}, & x_{\text{нездв.}} \leq x_{ij} < x_{\text{небезп.}} \\ 0,2 + 0,2 \frac{(x_{\text{крит.}} - x_{ij})}{(x_{\text{крит.}} - x_{\text{небезп.}})}, & x_{\text{небезп.}} \leq x_{ij} < x_{\text{крит.}} \\ 0,2 \frac{x_{\text{крит.}}}{x_{ij}}, & x_{ij} \geq x_{\text{крит.}} \end{cases}$$

де  $x_{ij}$  – значення  $i$ -го індикатора в періоді  $j$ ;

$y_{ij}$  – нормоване значення індикатора  $x_{ij}$ .

$x_{\text{опт.}}$ ,  $x_{\text{здв.}}$ ,  $x_{\text{нездв.}}$ ,  $x_{\text{небезп.}}$ ,  $x_{\text{крит.}}$  – оптимальне, задовільне, незадовільне, небезпечне та критичне значення відповідного індикатора.

Нормування показника-дестимулятора здійснюють у такий спосіб:

$$y_{ij} \begin{cases} 0,2 \exp \frac{(x_{ij} - x_{\text{крит.}})}{n_1}, & x_{ij} < 0 \wedge x_{ij} < x_{\text{крит.}} \\ 0,2 \frac{x_{ij}}{x_{\text{крит.}}}, & 0 < x_{ij} < x_{\text{крит.}} \\ 0,2 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{крит.}})}{(x_{\text{небезп.}} - x_{\text{крит.}})}, & x_{\text{крит.}} \leq x_{ij} < x_{\text{небезп.}} \\ 0,4 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{небезп.}})}{(x_{\text{нездв.}} - x_{\text{небезп.}})}, & x_{\text{небезп.}} \leq x_{ij} < x_{\text{нездв.}} \\ 0,6 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{нездв.}})}{(x_{\text{здв.}} - x_{\text{нездв.}})}, & x_{\text{нездв.}} \leq x_{ij} < x_{\text{здв.}} \\ 0,8 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{здв.}})}{(x_{\text{опт.}} - x_{\text{здв.}})}, & x_{\text{здв.}} \leq x_{ij} < x_{\text{опт.}} \\ 1, & x_{\text{опт.}} \leq x_{ij} \end{cases}$$

Значення вагових коефіцієнтів за індикаторами становить:

відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП – 0,2195;

відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП – 0,2214;

середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку – 0,1830;

індекс EMBI + Україна – 0,1778;

відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу – 0,1983.

Значення інтегрального показника слід оцінювати в такий спосіб:

до 0,2 – критичний;

від 0,2 до 0,4 – небезпечний;

від 0,4 до 0,6 – незадовільний;

від 0,6 до 0,8 – задовільний;

від 0,8 до 1,0 – оптимальний.

## **Тема 10. Міжнародні фінанси**

### **Тести**

1. Яке з поданих нижче тверджень є помилковим:

- а) Міжнародна асоціація розвитку надає кредити високорентабельним приватним підприємствам країн, що розвиваються;
- б) Міжнародна асоціація розвитку входить до групи Світового банку;
- в) учасниками Міжнародного банку реконструкції та розвитку можуть бути лише країни – члени Міжнародного валютного фонду;
- г) Міжнародний валютний фонд має статус спеціалізованої установи ООН?

2. Яка із зазначених нижче інституцій не входить до групи Світового банку:

- а) Міжнародний валютний фонд;
- б) Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів;
- в) Міжнародний банку реконструкції і розвитку;
- г) Міжнародна фінансова корпорація?

3. Яку з наведених форм безготівкових розрахунків використовують під час здійснення міжнародних розрахунків:

- а) платіжне доручення;
- б) акредитив;
- в) платіжна вимога-доручення;
- г) розрахунковий чек?

4. Платіжний баланс – це:

- а) співвідношенням між сумою грошових надходжень, отриманих країною з-за кордону, та сумою здійснених нею платежів за кордон протягом певного періоду;
- б) співвідношення між доходами і видатками бюджету;
- в) співвідношення між надходженнями і витратами зведеного бюджету;
- г) співвідношення надходжень і витрат держави.

### **Завдання для самостійного виконання**

**Завдання 10.1.** З метою ознайомлення з діяльністю міжнародних організацій та міжнародних фінансових інституцій підготуйте групові презентації за однією з таких тем:

1. Організація об'єднаних націй: завдання та принципи діяльності.
2. Європейський союз: основні цілі та завдання.
3. Світовий банк: завдання та функції.
4. Міжнародний валютний фонд: завдання та функції.
5. Банк міжнародних розрахунків: базові засади діяльності.
6. Європейський банк реконструкції та розвитку: завдання та функції.
7. Африканський банк розвитку: завдання та функції.
8. Базельський Комітет з питань банківського нагляду.

#### *Методичні рекомендації*

Для виконання завдання студенти розбиваються на групи (по 4 – 6 осіб) та готують презентацію в програмному забезпеченні Microsoft PowerPoint за однією із запропонованих тем (за погодженням з провідним викладачем). За бажанням студентів перелік тем для презентацій може бути розширений. Обов'язковою інформацією, яка має знайти відображення у презентації, є: базові засади діяльності відповідної організації (інституції), історія створення, учасники, завдання та функції, співпраця України з такими організаціями (інституціями).

**Завдання 10.2.** Ознайомтеся з сутністю та призначенням платіжного балансу. Допоможіть відновити інформацію в платіжному балансі, поданому в табл. 10.1.

## Платіжний баланс

<b>А. Рахунок поточних операцій</b>	?
<b>Баланс товарів та послуг</b>	?
Баланс товарів	-14 261
Баланс послуг	1 750
<b>Баланс первинних доходів</b>	?
Оплата праці (баланс)	12 754
Доходи від інвестицій (баланс)	-10 830
<b>Баланс вторинних доходів</b>	6 463
<b>В. Рахунок операцій з капіталом</b>	38
Чисте кредитування (+)/ чисте запозичення (-) (=A+B)	?
<b>С. Фінансовий рахунок</b>	?
Прямі інвестиції (сальдо)	-5 212
Портфельні інвестиції (сальдо)	-5 134
Інші інвестиції (сальдо)	1 474
Помилки та упуцнення	1 194
<b>Д. Зведений баланс (= A + B - C = E)</b>	?
<b>Е. Резерви та пов'язані статті (= E.1 - E.2 - E.3 = D)</b>	?
Е.1. Резервні активи	4 386
Е.2. Кредити МВФ	-1 594
Е.3. Розподіл СПЗ	0

*Методичні рекомендації*

Завдання виконується кожним студентом в індивідуальному порядку. Для виконання даного завдання слід взяти до уваги, що платіжний баланс є співвідношенням між сумою грошових надходжень, отриманих країною з-за кордону, та сумою здійснених нею платежів за кордон протягом певного періоду. Платіжний баланс є вартісним вираженням масштабів, структури та характеру зовнішньоекономічних операцій країни та її участі у світовому господарстві.

Основні компоненти платіжного балансу групуються за двома рахунками: рахунком поточних операцій, рахунком операцій з капіталом і фінансових операцій.

Рахунок поточних операцій включає всі операції з реальними цінностями, що відбуваються між резидентами та нерезидентами, а також

операції, пов'язані з безоплатним наданням або одержанням цінностей, які призначені для поточного використання. У структурі поточного рахунка виділяються чотири основні компоненти: товари, послуги, доходи та поточні трансферти.

Рахунок операцій з капіталом охоплює всі операції, які включають одержання або оплату капітальних трансфертів (трансферти на інвестиційні цілі, прощення боргу, перекази мігрантів тощо), а також придбання або реалізацію нефінансових активів та прав власності, таких як, наприклад, торгові марки, патенти, авторські права, права на видобуток корисних копалин та інші.

Платіжний баланс складається з двох частин – надходжень і платежів. Якщо грошові надходження перевищують платежі, платіжний баланс є активним (профіцитним), а якщо сума платежів більша від надходжень – платіжний баланс пасивний (дефіцитний).

За результатами проведених розрахунків зробіть висновок про стан платіжного балансу.

## Рекомендована література

1. Бюджетна система : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 624 с.
2. Горбач Л. М. Міжнародні фінанси: підручник / Л. М. Горбач, О. В. Плотніков. – Київ : Видавничий дім "Кондор", 2019. – 528 с.
3. Иванов Ю. Б. Системы налогообложения Украины и России: структура, проблемы, тенденции развития: монография / Ю. Б. Иванов, И. А. Майбуров. – Харьков : ФЛП Либуркина Л. М.; ИД "ИНЖЭК", 2009. – 520 с.
4. Романенко О. Р. Фінанси : підручник для ВНЗ / О. Р. Романенко. – Міністерство освіти і науки України. – Київ : Центр учбової літератури, 2016. – 310 с.
5. Савчук В. П. Управление финансами предприятия / В. П. Савчук. – Москва : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2003. – 484 с.
6. Фінанси : навч. посіб. / О. В. Гаврильченко, О. П. Полтнініна, О. Є. Найденко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора І. В. Журавльової. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 342 с.
7. Фінансовий ринок : навч. посіб. / Арутюнян С. С., Добриніна Л. В. та ін. ; за заг. ред. Арутюнян С. С. – Київ : Гуляєва В. М., 2018. – 484 с.

8. Юшко С. В. До питання про оподаткування заробітної плати в Україні / С. В. Юшко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2015. – № 10. – С. 24–29.

9. Юшко С. В. Навантаження на фонд оплати праці суб'єктів господарювання як чинник тінізації доходів громадян / С. В. Юшко // Фінанси України. – 2013. – № 2. – С. 32–45.

10. Юшко С. В. Спрощена система оподаткування для фізичних осіб – підприємців: історія й перспективи застосування / С. В. Юшко // Фінанси України. – 2011. – № 4. – С. 38–46.

11. Юшко С. В. Спрощена система оподаткування юридичних осіб: переваги та ризики застосування / С. В. Юшко // Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 60–71.

12. Юшко С. В. Українська практика оподаткування фізичних осіб – підприємців / С. В. Юшко // Фінанси України. – 2019. – № 1. – С. 50–67.

13. Юшко С. В. Фіксований сільськогосподарський податок: історія та перспективи застосування / С. В. Юшко // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 63–72.

14. Алексєєнко І. І. Інвестування [Електронний ресурс] : навч. посіб. / І. І. Алексєєнко, О. В. Слуцька ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 205 с. – Режим доступу : <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23736>.

15. Берест М. М. Фінансовий аналіз [Електронний ресурс] : навч. посіб. / М. М. Берест ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 163 с. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/18549?locale=uk>.

16. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

17. Журавльова І. В. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс] : навч. посіб. / І. В. Журавльова ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 207 с. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21093>.

18. Офіційний вебсайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу : <http://treasury.gov.ua>.

19. Офіційний вебсайт Державної податкової служби України. – Режим доступу : <https://tax.gov.ua/>.

20. Офіційний вебсайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
21. Офіційний вебсайт Державної фінансової інспекції України. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua>.
22. Офіційний вебсайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
23. Офіційний вебсайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
24. Офіційний вебсайт Рахункової палати України. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua>.
25. Податковий кодекс України : Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
26. Про Державний бюджет України на 2020 рік : Закон України від 14 листопада 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : № 294-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>.
27. Юшко С. В. Бюджетна система [Електронний ресурс] : підручник / С. В. Юшко ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 382 с. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23042>.
28. Юшко С. В. Обрання оптимальної системи оподаткування: обґрунтовані рекомендації юридичним особам [Електронний ресурс] / С. В. Юшко // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. – 2017. – № 20. – С. 164–171. – Режим доступу : <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/113314>.
29. Юшко С. В. Податкові шахрайства підприємців у сфері нарахування та виплати доходів найманим працівникам [Електронний ресурс] / С. В. Юшко // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. – 2018. – № 22. – С. 117–125. – Режим доступу : <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/146444>.
30. Юшко С. В. Практикум із бюджетної системи [Електронний ресурс] : навч. посіб. / С. В. Юшко ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – 187 с. – Режим доступу : <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23337>.

## Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Теорія фінансів та основи державних фінансів .....	4
Тема 1. Предмет фінансової науки. Сутність та функції фінансів....	4
Тема 2. Фінансова система та фінансова політика держави.....	8
Тема 3. Податки. Податкова система .....	17
Тема 4. Бюджет. Бюджетна система.....	22
Тема 5. Соціальні позабюджетні фонди .....	33
Змістовий модуль 2. Фінанси суб'єктів господарювання, фінансовий ринок та інститути міжнародних фінансів .....	40
Тема 6. Фінанси суб'єктів господарювання.....	40
Тема 7. Фінансовий менеджмент .....	52
Тема 8. Страхування. Страховий ринок.....	62
Тема 9. Фінансовий ринок.....	68
Тема 10. Міжнародні фінанси.....	76
Рекомендована література.....	79

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

# ФІНАНСИ

**Методичні рекомендації  
до самостійної роботи студентів  
спеціальностей 051 "Економіка",  
281 "Публічне управління та адміністрування"  
першого (бакалаврського) рівня**

*Самостійне електронне текстове мережеве видання*

Укладач **Юшко** Сергій Васильович

Відповідальний за видання *І. В. Журавльова*

Редактор *О. В. Анацька*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2021 р. Поз. № 70 ЕВ. Обсяг 83 с.

---

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру  
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*